

GÖTEBORGS UNIVERSITET

friends

En analys av en organisations arbete mot mobbning

Jenny Hedéer och Jessica Larsson

LAU370

Handledare: Tiiu Soidre

Examinator: Kerstin Sundman

Rapportnummer: Vt08-2480-02

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Friends – en analys av organisationens arbete mot mobbning

Författare: Jenny Hedéer och Jessica Larsson

Termin och år: Vårterminen 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Tiiu Soidre

Examinator: Kerstin Sundman

Rapportnummer: Vt08-2480-02

Nyckelord: Friends, mobbning, förebyggande mobbningsarbete, kartläggning.

Bakgrund: I dagens samhälle utsätts många för mobbning eller annan kränkande behandling. Som lärare är det viktigt att känna till metoder för att både hantera akut mobbning och för att kunna arbeta förebyggande på ett sätt som fungerar.

Syfte: Att undersöka Friends arbete mot mobbning på två olika skolor i Västra Götalandsregionen. Detta genomförs genom bearbetning av fem frågeställningar.

Våra frågeställningar är:

- Hur arbetar Friends med mobbning?
- Hur har Friendsprojektet genomförts på två olika skolor?
- Vilka teorier stödjer sig stiftelsen Friends på och vad bygger de sitt arbete mot mobbning på?
- Kan skolorna som undersökts skönja några resultat av Friends arbete?
- Uppnår Friends sina mål? Finns det delar som Friends behöver utveckla vidare?

Metod: Kvalitativ undersökning i form av intervjuer har utförts och sammanlagt sex personer har involverats. Intervjuerna har analyserats enligt ad hoc metoden. För att uppnå syftet har även en litteraturstudie som främst behandlar styrdokument, tidigare forskning om mobbning, metoder för att arbeta förebyggande mot mobbning och Friends som stiftelse genomförts.

Resultat: Friends arbetar förebyggande mot mobbning med utbildning för personal, elever samt föräldrar. Denna undersöknings resultat tyder på att samarbetet med de undersökta skolorna har genomförts på det sätt Friends förskriver. Problem med regelbundna möten i kompisstödjararbetet kan skönjas. Friends har ingen central, gemensam teoretisk grund utan bygger sitt arbete på flera olika aktuella teorier och styrdokument. Samarbetet med Friends på de undersökta skolorna har löpt under för kort tid för att resultat ska kunna skönjas men andra effekter kan urskiljas. Friends skulle ha stor nytta av att utvärdera sitt arbete.

Betydelse för läraryrket: De styrdokument som används i skolan motiverar detta arbete då det centrala budskapet är att mobbning och kränkande behandling inte ska förekomma i skolan.

Förord

Vi har under april till maj 2008 genomfört detta examensarbete på Lärarutbildningen. Det har varit en mycket givande och innehållsrik period som avslutar vår tid som studenter.

Detta arbete har genomfört genom såväl individuella som gemensamma insatser och har genom en gemensam analys konstaterat ett tydligt resultat. Vi hoppas och tror att detta examensarbete kommer att kunna användas som en introduktion till arbete mot mobbning.

Vi vill passa på att tacka alla inblandade, de som ställt upp på intervjuer samt de som tagit del av och hjälpt oss med arbetet. Vi hoppas på att inspirera fler att jobba förebyggande mot mobbning samt hjälpa till att sprida den forskning som finns.

Jenny Hedéer
Jessica Larsson

Göteborg den 23 Maj 2008

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
1.1 SYFTE.....	5
1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.3 UTVECKLADE FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.4 BEGREPPSFÖRKLARING.....	5
1.4.1 Mobbning.....	5
1.4.2 Friends.....	6
2. STYRDOKUMENT OCH LAGAR	8
2.1 LÄROPLAN FÖR DET OBLIGATORISKA SKOLVÄSENDET, FÖRSKOLEKLASSEN OCH FRITIDSHEMMET.....	8
2.2 SKOLLAGEN (1985:1100).....	8
2.3 BARN OCH ELEVSKYDDSLAGEN (2006:67).....	9
2.4 ARBETSMILJÖLAGEN (1977:1160).....	9
2.5 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA OCH FN:S KONVENTION OM BARNNS RÄTTIGHETER.....	9
2.6 LIKABEHANDLINGSPLAN.....	10
3. TEORETISK ANKNYTNING	11
3.1 DEFINITION AV MOBBNING.....	11
3.2 MODELLER FÖR BEHANDLING AV MOBBNING.....	12
3.3 FORSKNING OM MOBBNING.....	15
3.4 ÖVRIG LITTERATUR.....	16
4. METOD	18
4.1 URVAL OCH AVGRÄNSNING.....	18
4.2 KVALITATIV INTERVJUMETOD.....	18
4.3 PRESENTATION AV SKOLORNA.....	19
4.4 GENOMFÖRANDE.....	19
4.5 ANALYS.....	20
4.6 ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT.....	20
4.7 REFLEKTION.....	21
4.8 UNDERSÖKNINGENS TILLFÖRLITLIGHET.....	21
4.9 ARBETE MED RESULTATKAPITEL.....	22
5. RESULTAT	23
5.1 HUR ARBETAR FRIENDS?.....	23
5.2 HUR HAR FRIENDSPROJEKTET GENOMFÖRTS PÅ OLIKA SKOLOR?.....	25
5.3 VAD BYGGER FRIENDS SITT ARBETE PÅ? VILKA TEORIER STÖDJER SIG FRIENDS PÅ?.....	26
5.4 KAN SKOLORNA SOM UNDERSÖKTS SKÖNJA NÅGRA RESULTAT AV FRIENDS ARBETE?.....	27
5.5 UPPNÅR FRIENDS SINA MÅL? FINNS DET DELAR SOM FRIEND BEHÖVER UTVECKLA?.....	28
5.6 SAMMANFATTNING AV RESULTATKAPITEL.....	30
6. ANALYS OCH DISKUSSION	31
6.1 DISKUSSION.....	31
6.2 SLUTDISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	34
6.3 RELEVANS FÖR LÄRARYRKET.....	35
6.4 FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING.....	35
7. REFERENSER OCH REFERENSLISTA	37
7.1 LITTERATUR.....	37
7.2 INTERNET.....	37
BILAGA 1 - INTERVJUGUIDE FÖR SAMTALSINTERVJU MED PEDAGOGER	39
BILAGA 2 – INTERVJUGUIDE FÖR SAMTALSINTERVJU MED REPRESENTANTER FRÅN FRIENDS	40

1. Inledning

Samhället idag innehåller lika mycket våld och kränkning som kärlek och omtanke. Skolans värld har som central uppgift att verka för den senare delen av denna komplexa dikotomi. Skolan som arbetsplats ska präglas av jämställdhet, rättvisa, omtanke, utveckling, kärlek och kunskap. Samtidigt kvarstår problematiken att många elever hamnar i utanförskap och blir utsatta för mobbning och kränkning. Många skolor gör sitt yttersta för att hantera och lösa denna situation medan andra skolor gör alldeles för lite. Det finns även eldsjälar på enskilda skolor som bedriver fungerande konflikthantering och antimobbningsarbeten. Vår åsikt är att dessa eldsjälar är för få och inte tillräckligt utspridda över landet. Vi anser därför att initiativet till organisationen Friends är ett utmärkt koncept. Genom att sprida kunskap och tillvägagångssätt kring förebyggande arbete mot mobbning runt hela landet växer möjligheten att förhindra den allvarliga kränkningssituation många elever upplever i skolan.

Inom skolans värld, men även på många andra ställen i samhället, förekommer mobbning. Enligt barnombudsmannen trivs 80 procent av barnen i skolan, men det är viktigt att inte bortse från övriga 20 procent (Barnombudsmannen i Björk, 1999). Under 1983/84 genomförde Dan Olweus en undersökning på olika skolor i vilken det visade sig att 15 procent av alla barnen i den svenska grundskolan då var mobbade. Av dessa 15 procent var det ungefär 5 procent som enligt Olweus var allvarligt mobbade (Olweus, 1991). Dessa siffror visar att mobbning inte är någonting som man kan blunda för eller avvisa som en bagatell utan det är någonting som alla som är verksamma inom skolans värld måste ha kunskap om och arbeta mot.

En annan viktig punkt som påverkat vårt val att arbeta med mobbning och Friends är att vår lärarutbildning innehåller få avsnitt gällande detta. Vi känner att vi saknar utökade kunskaper och arbetsmetoder gällande antimobbning och tar därför ett eget initiativ till att få kunskaper om detta. Vårt arbete motiveras även av både läroplanen och skollagen. Mobbning är ett begrepp som inom skolan används väldigt mycket men som blivande lärare får väldigt lite kunskap om.

Alla har någon relation till mobbning. Det kan handla om att själv blivit mobbad, att ha mobbat någon eller att ha sett någon utsättas för mobbning. Det är ett starkt begrepp och att kunna förhindra att någon utsätts för mobbning är viktigt. Vårt huvudsakliga syfte med detta examensarbete är att undersöka Friends arbete mot mobbning på två skolor i Västra Götalandsregionen. Genom att studera och analysera stiftelsen Friends arbete erhåller vi nya kunskaper om arbetssätt mot mobbning samtidigt som vi vill vara kritiska i vår granskning för att kunna hjälpa Friends att utvecklas vidare. Denna undersökning bygger på kvalitativa intervjuer med fyra respondenter på två skolor, intervjuer med två personer från Friends samt studier av för arbetet relevant litteratur.

1.1 Syfte

För att få en bra överblick över hur skolor kan arbeta mot mobbning är vårt syfte att undersöka Friends arbete mot mobbning på två olika skolor i Västra Götalandsregionen. Detta genomförs genom bearbetning av fem frågeställningar.

1.2 Frågeställningar

1. Hur arbetar Friends mot mobbning?
2. Hur har Friends grundpaketet genomförts på två olika skolor?
3. Vilka teorier stödjer sig stiftelsen Friends på?
4. Kan skolorna som undersökts skönja några resultat av Friends arbete?
5. Uppnår Friends sina mål? Finns det delar som Friends behöver utveckla vidare?

1.3 Utvecklade frågeställningar

Med hjälp av olika forskares definition av mobbning, teorier och behandlingsmodeller kommer stiftelsen Friends att undersökas. En utredning av hur Friends arbetar och huruvida deras arbete har lett till något resultat på de två skolorna kommer att utföras. Vi kommer även att granska hur Friends arbetar med inriktning mot grundpaketet som de erbjuder. Samt vad Friends som organisation stödjer sig på när det gäller forskning och hur de utvecklar sitt arbete. Detta görs utifrån erfarenheter från två skolor som samarbetat med Friends i sitt arbete mot mobbning. I den sista frågeställningen undersöks om det finns delar som Friends behöver bearbeta och utveckla vidare i sitt arbete mot mobbning.

1.4 Begreppsförklaring

Detta examensarbete behandlar ämnet mobbning och stiftelsen Friends i stor utsträckning och därför ges här en introduktion till de två olika termerna.

1.4.1 Mobbning

Ordet mobbning härstammar från det engelska ordet *mob* som står för folkmassa, flock och människohop i samband med olika situationer så som uppror och vrede. Inom engelskan finns ordet *mobbing* som där handlar om djurs beteenden. Detta har enligt Larsson i boken *Mobbad? Det har vi inte märkt* ingenting att göra med vår svenska term *mobbning* (Larsson, 2000). I vardagligt tal uttalas *mobbning* ofta *mobbing*. Mobbning räknas som en del av begreppet kränkande behandling.

Enligt National Encyklopedin, NE, definieras mobbning som:

Att en eller flera individer upprepade gånger och under en viss tid tillfogar en annan individ skada eller obehag. Mobbning förutsätter en viss obalans i styrkeförhållandena: den som blir utsatt, mobboffret, har svårt att försvara sig mot den eller dem som angriper. Mobbning kan ske direkt, med fysiska eller verbala medel, eller indirekt, t.ex. genom social isolering ("utfrysning") (National Encyklopedin, www.ne.se).

Denna definition har NE hämtat ifrån Dan Olweus som är mycket etablerad inom forskningen kring mobbning. Han är även viktig när det gäller det förebyggande arbetet mot mobbning i skolornas värld.

Den eller de personer som utför mobbning mot någon eller några personer kallas för *mobbare*. Enligt undersökningar om vilka egenskaper som mobbare besitter, som genomförts av Olweus, kan man se att många har ett aggressivt beteende mot jämnåriga och vuxna. De är dominerande och handlar ofta på impuls (Olweus, 1991:25). Men det finns andra typer av mobbare där andra egenskaper är mer framträdande. Mobbare använder sig av den auktoritet som de besitter för att på något sätt skada den andra parten (Larsson, 2000:15). Den person som är offer för mobbning sitter ofta i en situation där denne har svårt att försvara sig gentemot de som utför mobbningen (Hoiby, 2004:11). Personer som utsätts för mobbning kallas ofta *mobboffer*. De är generellt ängsliga, försiktiga, osäkra, känsliga och tystlåtna personer (Olweus, 1991:23-24).

Man kan dela upp mobbning i tre olika kategorier enligt Rigby (1996:20):

- *Fysisk mobbning* som handlar om sparkar, slag med mera från mobbaren direkt eller från en person som mobbaren fått att utföra handlingen åt denne.
- *Verbal mobbning* som innebär att mobbaren säger elaka saker eller kallar den utsatta personen för olika otrevliga namn.
- *Icke-verbal mobbning* som handlar om hotelser, rykten, gester, att ta någons saker med mera.

Viktigt i detta sammanhang är att säga att idag kan mobbare även nå sina offer dygnet runt via mobiltelefoner och via datorer vilket kallas e-mobbning. Detta är ”precis som vanlig mobbning, fast det sker via ett digitalt media” (Friends, www.friends.se). E-mobbning blir allt vanligare idag.

För att möta mobbning i skolan krävs det att hela skolan är involverad och att alla arbetar mot samma mål (Pepler, Rigby & Smith, 2004: 2). Enligt *barn och elevskyddslagen* (2006:67) är skolor skyldiga att ha en likabehandlingsplan som man ska arbeta för att förverkliga i så stor utsträckning som möjligt.

Enligt Gunilla O Björk så är tolerans/intolerans mot olikheter en modell för förklaring till varför mobbning uppstår. Vilket innebär att om någon skiljer sig från mängden är detta en grund till att mobbning kan uppstå. ”Vi [människor] förklarar gärna andra människors beteenden efter individfaktorer och det egna med situationsfaktorer” (Björk, 1999:24). Men denna förklaring är inte en erkänd förklaring bland alla forskare. Denna modell stöds inte av Dan Olweus utan han anser att det är de psykologiska olikheterna som utlöser mobbning. Andra forskare hävdar ytterligare att det som nu nämnts inte är det viktigaste. En enighet bland forskare i denna fråga existerar inte i dagsläget och det kommer det troligtvis aldrig att göra (Björk, 1999).

1.4.2 Friends

Stiftelsen *Friends* är en religiöst och politiskt obunden nationell stiftelse som arbetar förebyggande mot mobbning. Friends grundades 1997 och är i nuläget Sveriges största organisation som arbetar förebyggande mot mobbning. Organisationen initierades av Sara Damber och har ungefär 45 anställda. Damber var själv utsatt för mobbning under sin egen skoltid, det upphörde dock en dag då en kille i hennes klass började prata med henne. Detta ledde i sin tur till att de andra klasskamraterna reagerade och slutade med sitt beteende. 1996 insåg hon att det fanns ett stort behov av hjälp mot mobbning och beslutade sig för att börja jobba med mobbningsfrågor (Friends, www.friends.se).

Friends arbetar för att minska mobbning och kränkande behandling mot barn och ungdomar i samhället. Visionen är att alla ska känna sig trygga i sin omgivning och har rätt till en vän. Målet är att utveckla barns och vuxnas attityder gentemot varandra. Friends verkar även för stärkandet av självkänsla hos barn i skolan. Friends arbete syftar till att ge större kunskaper hos elever, pedagoger och föräldrar samt utveckla bättre verktyg för skolorna att arbeta långsiktigt med mobbning.

Friends mål:

1. Minska mobbning och kränkande behandling i samhället med tyngdpunkt på barn och ungdom.
2. Påverka barn och vuxnas attityder och öka kunskapen om hur man förhindrar och förebygger mobbning och annan kränkande behandling.
3. Få fler individer i samhället att ta ställning mot mobbning och annan kränkande behandling.
4. Etablera Friends som en referensorganisation mot mobbning och annan kränkande behandling [dit man kan vända sig med frågor angående olika metoder att arbeta förebyggande mot mobbning] (Damber, 2003:kap 7).

Friends menar också att det är viktigt att skolorna fortlöpande utvärderar och följer upp sitt arbete mot mobbning. Damber skriver angående detta i *Din vän – ett handledningsmaterial mot kränkande behandling*:

Detta så att resultatet av vissa åtgärder och insatser synliggörs samt att eventuella misstag och snedsteg diskuteras och analyseras. För att ge möjlighet till förändringar måste handlingsplanen hållas uppdaterad och vara i samspel med den rådande situationen i skolan (Damber, 2003:Organisation).

Alla anställda på Friends har bakgrund som lärare eller pedagoger samt egna erfarenheter av mobbning. Detta då de antingen själva har varit utsatta eller utsatt andra för kränkningar (Damber, 2003). Friends har dessutom över 25 000 kompisstödjare fördelat på 1400 skolor i hela Sverige. I snitt samarbetar Friends med åtta olika skolor varje dag över hela landet. Sedan 2003 arbetar Friends även med mobbning inom idrottsvärlden. Huvudkontoret ligger för närvarande i Stockholm men filialer finns även i Göteborg, Umeå, Malmö och Linköping.

Friends finansieras av skolor, stiftelser och företag men är inte ett vinstdrivande företag. Skolorna betalar en del av kostnaden men för att denna kostnad inte ska bli för hög är man beroende av bidrag och sponsorpengar från andra aktörer. Man kan som privatperson även lämna bidrag till organisationens 90-konto. Att köpa in Friends grundpaket för årskurs f-6 kostar 17 900 kr, för årskurs 6-9 kostar det 16 900 kr, för årskurs F-9 kostar det 23 900 kr och för gymnasiet kostar det 21 100 kr. Det finns även fördjupningspaket och återträffspaket att köpa från Friends. Ett fördjupningspaket kostar 14 500 kr och innehåller en fortsättning på personalutbildningen, teater, återträff för kompisstödjare, rådgivning och handledningsmaterial. Ett återträffspaket kostar 13 500 kr och innehåller teater, återträff, kompisstödjarutbildning samt rådgivning (Friends, www.friends.se).

2. Styrdokument och lagar

Skolan har ett flertal olika styrdokument som ligger till grund för verksamheten. I dessa dokument belyses mobbning och annan kränkande behandling och vilken ställning personal på skolan, elever och föräldrar bör ha till dess begrepp. Här nedan följer nu en genomgång av grundläggande delar med avseende på mobbning ur Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), skollagen, barn och elevskyddslagen, arbetsmiljölagen, brottsbalken, FN:s barnkonvention och de mänskliga rättigheterna.

2.1 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet

Skolan ska enligt *Lpo 94* förmedla många olika värderingar till eleverna bland annat ”individens frihet och integritet [samt] alla människors lika värde” (Utbildningsdepartementet, 2002:5). Dessutom ska ingen ”i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans ska bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser” (Utbildningsdepartementet, 2002:5). Det går inte att undgå vilken attityd som läroplanen förmedlar angående mobbning och annan kränkande behandling. Som lärare är det därför viktigt att ha metoder för att hantera situationer som uppstår angående det som berör detta.

En elev som går till skolan ska inte känna sig rädd. En av skolans uppgifter är att skapa trygghet för eleven. Det är viktigt att eleven känner sig trygg i skolan då det spelar en viktig roll i utvecklingen av den egna personligheten och självkänslan (Utbildningsdepartementet, 2002:9). För att detta ska kunna ske är det viktigt att trygghetskänslan inte enbart eftersträvas av lärarna utan att det sker i samarbete mellan både lärare och elever.

Om någon blir utsatt för mobbning bör läraren ”uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling” (Utbildningsdepartementet, 2002:11). Men det är inte bara lärarna som har ett ansvar utan det har även rektorn. Rektorn ska ”upprätta, genomföra, följa upp och utvärdera skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling, såsom mobbning och rasistiska beteenden bland elever och anställda” (Utbildningsdepartementet, 2002:19).

2.2 Skollagen (1985:1100)

I *skollagen* finns delar där mobbning och annan kränkande behandling hanteras. I paragraf nio som behandlar bland annat demokratiska värderingar kan man läsa att verksamheten aktivt ska ”motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden (Sveriges Riksdag, 1985). Detta går i linje med läroplanens budskap. Samma budskap återfinns i paragraf två som säger att den som verkar inom skolan ska bearbeta och motverka alla former av kränkande behandling (Sveriges Riksdag, 1985). Skollagen är ett av de viktiga dokumenten inom skolvärlden och det är viktigt att skolor har god kännedom om innehållet. Läroplanen, skollagen och andra styrdokument förmedlar alla samma budskap och det är att mobbning inte är acceptabelt och måste motverkas.

2.3 Barn och elevskyddslagen (2006:67)

År 2006 antogs en ny lag vid namn *barn och elevskyddslagen* (2006:67) som enligt paragraf ett har som mål att motverka all form av kränkande behandling. Lagen beskriver vad som innefattas inom kränkande behandling och tar sedan upp vilka skyldigheter skolan har och vilka rättigheter en person som blivit utsatt för kränkande behandling har.

Det poängteras även i paragraf sju att rektorn (eller huvudmannen) har skyldigheter när det gäller att ”vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för trakasserier och annan kränkande behandling” (Sveriges Riksdag, 2006). Vidare står det i paragraf åtta att rektor eller huvudmannen har skyldighet att utreda omständigheter och vidta åtgärder mot trakasserier eller annan kränkande behandling.

2.4 Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Enligt *arbetsmiljölagen* har rektorn ett ansvar att se till att både lärare och eleverna har en god arbetsmiljö. Han/hon kan ålägga detta uppdrag på ett elevskyddsombud. Eleverna har rätt att ha en god arbetsmiljö precis som en arbetstagare har (Svensk Facklitteratur, 2006:36). En god arbetsmiljö innebär bland annat att mobbning och annan kränkande behandling inte förekommer på arbetsplatsen.

2.5 Mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barns rättigheter

Förenta Nationernas Generalförsamling antog 1948 *förklaringen om de mänskliga rättigheterna*. I en 30 artiklar lång förklaring beskrivs vilka rättigheter mänskligheten bör sträva efter att varje människa har. I artikel 26 finns det tre delar:

1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. Yrkesutbildning och teknisk utbildning skall vara tillgänglig för alla. Den högre utbildningen skall vara öppen för alla med hänsyn till deras förmåga.
2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta nationernas verksamhet för fredens bevarande.
3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar (Regeringskansliet, www.manskligarattigheter.gov.se).

Del ett av denna artikel behandlar rätten till utbildning, del två av denna artikel behandlar kränkande behandling eller mobbning och del tre behandlar rätten att välja utbildning. Del två säger att mobbning inte är en del som bör ingå i vardagen för människor som är under utbildning. Detta då man ska ha möjlighet att utvecklas till fullo. Denna artikel är viktig för skolan och för arbetet mot mobbning är det viktigt att ha de mänskliga rättigheterna med som grund.

De mänskliga rättigheterna samverkar med *FN:s konvention om barns rättigheter* även kallad barnkonventionen. Denna konvention togs i bruk 1989 och består av 41 artiklar som beskriver barns rättigheter i världen då även i skolan. Artikel två säger att inget barn får diskrimineras och i artikel tre fastställs att barnets bästa alltid ska komma först. Artikel sex säger att alla barn har rätt till livet (Barnombudsmannen, <http://www.bo.se/>). Barnkonventionen gäller i Sverige

eftersom vi är ett av de länder som har skrivit på den. Men det är ingen självklarhet att alla länder ska skriva på och idag finns fortfarande två länder som inte utfört detta.

2.6 Likabehandlingsplan

På varje skola är det rektors skyldighet att enligt Lpo 94 årligen se till att den handlingsplan som verkar mot mobbning och kränkande behandling uppdateras och följs. Varje skola är skyldig att ha en väl genomarbetad *likabehandlingsplan* och det är huvudmannens/huvudmännens uppgift att se till att det finns (Sveriges Riksdag, 2006). Denna plan är viktig på många sätt när det gäller att se till att eleverna inte utsätts för kränkande behandling i skolan. Det är också viktigt att alla på skolan känner till vad som föreskrivs och att arbetet på skolan när det gäller kränkande behandling och mobbning utgår från nämnda likabehandlingsplan.

3. Teoretisk anknytning

Detta avsnitt syftar till att reda ut hur olika forskare definierar mobbning. Därefter diskuteras olika metoder för att förebygga mobbning. I Sverige används många metoder med avseende på hantering av mobbning och alla kommer inte behandlas. Avsnittet efter detta behandlar den forskning som bedrivits om mobbning främst i Sverige men även internationellt. Vi tar till sist upp varför ett vetenskapligt förhållningssätt är bra att arbeta utifrån samt hur man kan jobba med skolutveckling.

3.1 Definition av mobbning

Mobbning kan definieras som ”när en eller flera personer, vid upprepade tillfällen under en viss tid, säger eller gör kränkande och obehagliga saker mot någon som har svårt att försvara sig” (Olweus, 1999:9). Många använder idag Dan Olweus definition på mobbning vilket troligtvis beror på att han är en framträdande forskare inom området. Olweus är verksam i Sverige och Norge. Ett flertal andra forskare definierar mobbning på andra sätt men det som skiljer olika forskare åt är ofta hur de formulerar sin definition. Det är inte vanligt att innehållet i förklaringen skiljer sig utan deras huvudsakliga budskap stämmer generellt överens (Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback, 2002).

I Sverige har Peter-Paul Heineman bedrivit forskning kring mobbning och han har en annan definition av termen. Han definierar mobbning som:

En löst sammanfogad grupp kan vid ett yttre tryck bindas samman till en samverkande grupp, mycket på grund av behovet att kanalisera den uppdämda irritationen, och kan då samfällt ösa sin vrede (som kan ha helt annan orsak) över en icke-medlem. Den vinner därvid ett slags gemenskap, en urladdning av sin ilska, och efter urladdningen ett tillfälligt, gemensamt jämviktsläge. En grupp som bildas på detta sätt kallas mobb. Urladdningsbeteendet kallas mobbning. Urladdningsbeteendet är ett aggressionsgenombrott (Heineman i Eriksson m.fl., 2002:27).

Det blir tydligt när man läser Heinemans definition att han betraktar mobbning som någonting som en grupp och inte en individ utför. Han betraktar mobbning som ett rollspel där två olika parter ingår (Heineman i Eriksson m.fl., 2002).

Eva Larsson diskuterar mobbningsbegreppet i sin bok (2000). Hon skriver att:

mobbning är en typ av våld, men allt våld är inte mobbning. Att slåss, retas, att bli osams är inte att mobba. Mobbning är en form av förtryck, där den som vill förtrycka gör så därför att han *behöver* förtrycka, varvid han utnyttjar och drar fördel av en annan människas sårbarhet (Larsson, 2000:15).

Med detta menar hon att två personer som retas med varandra, och säger saker som till exempel: *du mobbar mig* inte är mobbning. Larsson anser att maktbalansen mellan de olika parterna vid mobbning är viktig. Om maktbalansen rubbas mellan personerna kan vi tala om mobbning (Larsson, 2000). Men hon stämmer inte in i Heinemans definition när det gäller att mobbning är ett gruppfenomen. Hon anser att mobbning mycket väl kan brukas av en enda person om denne person har en stark maktposition. Men eftersom att mobbning ofta sker där flera individer kan se vad som pågår så måste mobbarens handlingar godkännas av gruppen. Om gruppen väljer att inte säga ifrån så godkänns handlingen passivt av dem. I och med detta delar hon delvis uppfattningen om att mobbning är ett gruppfenomen (Larsson, 2000).

Anatol Pikas är en forskare som även han ägnat sig åt mobbning. Han anser att ”mobbning främst är ett kommunikativt problem som går att komma till rätta med” (Pikas i Frånberg, 2003:18). Enligt Pikas är mobbning ”medvetna, icke-legitima fysiska eller psykiska angrepp och/eller uteslutningar ur gemenskapen, som riktas mot en enskild person i underläge av en grupp vars medlemmar förstärker varandras beteende i interaktion” (Pikas i Björk, 1999:21). Även Pikas anser att mobbning är någonting som en grupp utövar på en enskild person.

Gunilla O. Björk menar att mobbning är ett mycket effektivt sätt att utöva makt på och att mobbning i grunden handlar om att ”erövra och återerövra makt och maktpositioner” (Björk i Frånberg, 2003:20). Björk menar att den definition av mobbning hon representerar är en kombination av Olweus definition och av Pikas definition (Björk, 1999).

Marie Wrethander Bliding konstaterar i sin bok *Inneslutning och uteslutning – barns relationsarbete i skolan* (2007) att mobbning är ett begrepp som används mycket i dagens samhälle, främst Dan Olweus definition, men att begreppet egentligen inte är så lätt att definiera. Den definition som används idag är inte så lätt att använda sig av i skolans värld i praktiken och hon menar att det är viktigt att inte låsa sig vid en definition (Wrethander Bliding, 2007:5).

Forskare har olika definitioner angående mobbning. Olika forskare anser att mobbning är ett gruppfenomen medan andra menar på att den enskilde individen mycket väl kan vara en mobbare. Ytterligare en aspekt som kan skilja mellan forskarna i deras definition av mobbning är tidsaspekten. Med detta menas att vissa forskare hävdar att det måste ske under en viss tid för att få definieras som mobbning medan andra forskare inte alls diskuterar tidsaspekten. En forskare som tar upp tidsaspekten i sin definition är Dan Olweus. Han säger att mobbning innebär att någon individ utsätts för upprepade handlingar (Olweus, 1999).

3.2 Modeller för behandling av mobbning

Det finns flera olika modeller för att möta mobbning i skolan. Många av dem arbetar förebyggande mot mobbning medan andra även är inriktade mot mobbning som behöver behandlas akut. De metoder som idag används i Sverige kan delas in i olika kategorier:

1. Kamratstödjarmodeller
 2. Medlings och konfliktlösningsmetoder
 3. Värdegrundsstärkande metoder
 4. Förebyggande och åtgärdande mobbningsmetoder
- (Myndigheten för skolutveckling, 2003:46-55)

I gruppen kamratstödjarmodeller räknas bland annat Friends kompisstödjarmodell som kommer behandlas senare i arbetet, Hasselas kamratstödsmodell och Mombus. *Hasselas kamratstödsmodell* vill motverka och förebygga mobbning men är även inriktad mot att motverka droger, våld och kriminalitet på skolor. Ytterligare ett mål med denna modell är att skolan ska få en positiv anda där alla trivs och kan arbeta. De som arbetar som kamratstödjare är mellan 18 och 23 år gamla och de arbetar på skolor för att fungera som en extra vuxen samtidigt som de fungerar som en bro mellan barn och vuxna.

Mombus (mobbningsombudsman) består av ett antimobbningscentrum som hjälper skolor med arbete mot mobbning. Skolorna får hjälp med att till exempel utveckla ett program mot mobbning. Eleverna på skolan blir i tvåveckorsperioder Mombus och sedan skiftar detta så att

alla elever är Mombus två gånger per läsår. En elev som är Mombus fungerar som ett par extra ögon och öron och ingriper själv eller går till en vuxen om någon mobbningsituation uppstår (Myndigheten för skolutveckling, 2003).

Modeller som ingår i medlings och konfliktlösningsmetoder är bland annat Islandsmodellen för konfliktlösning, Medkompis och Kompissamtal. *Islandsmodellen för konfliktlösning* bygger på att man övar upp elevernas sociala kompetens genom olika övningar för att de ska bli bra på relationer med sina kamrater i avseende på bland annat empati, ärlighet och ansvar (Frånberg, 2003). Detta innebär att metoden arbetar främst förebyggande. Metoden består av fem steg som elever och lärare tillsammans ska arbeta sig genom. Lärarens roll är grundläggande i denna metod då det är viktigt att alla elevers tankar respekteras. Det är inte läraren som ska peka på brister i elevernas tankegångar utan eleverna ska tillsammans resonera fram vad som känns bra och vad som inte känns bra. Speciella lektioner för detta arbete avsätts.

De fem stegen som ska bearbetas vid varje diskussion är:

1. Vad är problemet?
2. Hur känner de inblandade?
3. Vad kan man göra för att lösa problemet?
4. Vilka är de bästa lösningarna?
5. Vilka är konsekvenserna.

(Myndigheten för skolutveckling, 2003).

Kompissamtal går ut på att alla elever diskuterar tillsammans en gång i veckan de konflikter och problem som uppstått. Metoden följer ett system och leder förhoppningsvis till att klassrumsklimatet blir trivsammare samt att eleverna får öva sig på att tala inför andra (Myndigheten för skolutveckling, 2003).

Medkompis går ut på att eleverna samtalar någon gång i veckan om vad de varit med om. Eleverna får då chans att reflektera över det som hänt samtidigt som lärarna som medverkar och eleverna kan hjälpa varandra att lösa konflikter (Lind, 2001:13). Metoden är egentligen främst inriktad på konflikthantering men har även haft positiva effekter när det gäller mobbning (Myndigheten för skolutveckling, 2007).

Några av de metoder som ingår i gruppen värdegrundsstärkande metoder är Bygga värdegrund, Livskunskap, Livsviktigt, Stegvis, EQ, Våga mötas och Lions quest. *Bygga värdegrund* är ett spel där eleverna utsätts för olika dilemman och i grupp bearbetar dessa och tar ställning. Enligt modellen ska man utföra detta en gång per vecka i ungefär en timme.

Livskunskap bedrivs som ett enskilt ämne i många skolor i Sverige. Tanken är att elever och lärare ska arbeta med värdegrundsfrågor genom övningar och diskussioner bland annat. För detta ämne finns en kursplan.

Livsviktigt, social och emotionell träning, bygger på att man en eller två gånger i veckan beroende på elevernas ålder utför övningar som består av fem olika moment. Målet är att eleverna ska få en högre empati och lära sig hantera sina egna känslor bland annat (Myndigheten för skolutveckling, 2003).

Stegvis är en metod som främst är inriktad mot konfliktlösning men resultaten har visat på att eleverna har fått en ökad social förmåga och empati (Myndigheten för skolutveckling, 2007).

Stegvis utvecklades 1992 i USA och har som mål att ge en ökad trivsel i skolan. Eleverna diskuterar tillsammans med en lärare en situation under en halvtimme varje vecka.

EQ, emotionell intelligens, bygger på empati, självkänedom, ansvar, kommunikation och konflikthantering. Materialet fungerar som en trappa som eleverna får arbeta kontinuerligt med för att de ska lära sig tolka och förstå andras känslor.

Röda korset har för att motverka våld, kränkande behandling, rasism och utanförskap utvecklat en modell vid namn *Våga mötas*. Elever, personal på skolan och föräldrar tar tillsammans fram en handlingsplan för att hantera problemen. Det är viktigt att elever får möta andra miljöer som de normalt sett kanske inte vistas i. Det handlar om att våga möta saker som man inte vet så mycket om.

Lions Quest är utvecklat för att passa Läroplanen, Lpo 94, av Lions i Sverige. Programmet har som mål att elevernas kommunikation, samarbete och konflikthantering förbättras. Eleverna ska även få bättre självförtroende och lära sig respektera andra människor (Myndigheten för skolutveckling, 2003).

Förebyggande och åtgärdande mobbningsmetoder är bland annat Olweusprogrammet, Farstametoden och Gemensamt bekymmer metoden. *Farstametoden* utvecklades under 1980-talet av en lärare vid namn Karl Ljungström. Metoden används av ungefär 3000 skolor i Sverige vid problem med akut mobbning. Metoden bygger på att material samlas in om fallet och sedan utförs samtal med mobbaren. Om situationen involverat flera personer som utfört mobbningen så sker samtalen med en person åt gången. En vecka efter att samtalet/samtalen utförts sker nya samtal. Farstametoden följer en specifik arbetsgång som de involverade i användandet av metoden på en skola bör känna till för att utföra metoden korrekt (Ljungström, www.ordkallanpedaktiv.se).

Gemensamt Bekymmer metoden, GBm, är utvecklad av Anatol Pikas och bygger på medling genom samtal mellan parter. Enligt Pikas så är metoden bra på att upptäcka mobbning som sker i det dolda. I denna metod ska eleven få verktyg att ta ansvar för sitt eget handlande och den därför främst inriktat mot mobbaren. Men mobbaren/mobbarna och mobboffret ska tillsammans i slutändan komma fram till en lösning på problemet (Myndigheten för skolutveckling, 2003).

Olweusprogrammet har utvecklats av Dan Olweus och bygger på att alla involverade i skolan så som elever, föräldrar, lärare, matbetspersoner, vaktmästare och så vidare engageras. Alla vuxna på skolan ska sträva efter att varje elev känner sig trygg på skolan och inte blir kränkt på något sätt. Programmet utförs under 18 månader och består bland annat av utbildning, samtalsgrupper och färdighetsträning (Statens folkhälsoinstitut, www.fhi.se).

Olweusprogrammet är vetenskapligt utvärderat och positiva effekter av programmet är dokumenterade (Myndigheten för skolutveckling, www.skolutveckling.se). Steg ett i Olweusprogrammet är en enkätundersökning där mobbningen som förekommer kartläggs och undersöks. Några av pedagogerna på skolan utbildas till vad man i Olweusprogrammet kallar för instruktörer. Dessa instruktörer spelar en nyckelroll i samtalsgrupper som bör återkomma regelbundet med de vuxna på skolan. I dessa samtalsgrupper diskuterar man ämnen som är viktiga när det gäller mobbning och kränkande behandling bland annat lärarens egenskaper (Statens folkhälsoinstitut, www.fhi.se). Diskussioner i klasserna med elever och lärare är också viktigt. Dessa diskussioner bör leda till att eleverna i samspråk med lärarna får formulera ett antal regler som ska gälla på skolan med avseende på mobbning och kränkande behandling. En annan del som också är viktig i Olweusprogrammet är att föräldrarna involveras och är

delaktiga i elevernas vardag i skolan. Föräldrarna bör få kännedom om vilket klassrumsklimat eleverna har bland annat. När 18 månader förflutit får skolan ett erbjudande om att kvalitetssäkra det de genomförs för att skolan ska få ett bra förebyggande arbete mot mobbning som förlöper under flera år. Skolan kommer då att bli en certifierad Olweusskola (Statens folkhälsoinstitut, www.fhi.se).

3.3 Forskning om mobbning

Det är egentligen först under de senaste trettio åren som forskning inom ämnet har bedrivits. Uppvakten till forskning kring mobbning var ett uppmärksammat fall i Norge där tre pojkar begick självmord på grund av att de var utsatta för kränkningar (Olweus, 1991:1). Det är till största delen i Skandinavien som forskning har bedrivits, de första åren främst genom Dan Olweus som 1978 gav ut en bok om mobbning. År 1987 hölls ett möte med europeiska forskare om ämnet. Efter detta möte började bland annat Finland och Storbritannien att forska inom området (Eriksson m.fl., 2002).

Gunilla O. Björk utförde 1995 en studie där hon visade att hon har en kritisk inställning till den forskning som har bedrivits inom mobbning. Hon anser att det finns brister i hur ”mobbning som socialt fenomen skall förstås” (Björk, 1995 i Frånberg, 2003:20). Hon poängterar att relationen mellan mobbare och mobboffer måste förstås bättre.

Zelma Fors utförde 1993 en studie vid namn *Obalans i makt – fallstudier av barnmobbning*. Hon valde i sin studie att använda sig av Olweus definition som grund till sitt arbete. I denna undersökning studerade Fors relationen mellan mobbare och mobboffer och vilken identitet respektive har. Hon undersökte även vilka faktorer som initierar respektive förhindrar en förändring av mobbningsrelationerna. Hon kom fram till att det är obalans i makt som utmärker relationen mellan mobbare och mobboffer. Identiteten är enligt Fors tydlig hos mobboffer då de identifierar sig som just mobboffer. Men när det gäller mobbarens identitet så är den inte lika tydlig. Hon kom även fram till några viktiga punkter när det gäller att förhindra och förändra mobbningsrelationerna. Bland annat så är det viktigt att alla ser situationen på samma sätt och att de vuxna hjälper barnen att tolka situationen (Fors, 1993 i Björk, 1999).

Skolverket presenterar i en undersökning vid namn *Yngre elevers attityder till skolan 2003. Hur elever i årskurs 4-6 upplever skolan* att det på de skolor som undersökts finns kamratstödjare och antimobbingsgrupper men att detta inte har fungerat. Eleverna är i synnerhet ”kritiska mot systemet med kamratstödjare och hur rastvakter sköter sin uppgift” (Skolverket, 2003: 81). Eleverna ställer sig kritiska till detta på grund av att de upplever att en kamratstödjare bland annat kan känna sig ensam när det enbart är några få stycken i varje klass som är kamratstödjare. Det kan vara jobbigt att försöka stoppa bråk eller liknande om man bara är två till exempel. Det kan även vara så att eleverna som är kamratstödjare inte tar sin uppgift på allvar och kanske till och med bråkar själva. Detta medför ett problem med förtroende mellan elever och kamratstödjare (Skolverket, 2003).

För att förebygga mobbning på skolor är det också viktigt att de vuxna interagerar mer med eleverna så att eleverna känner att de vuxna finns nära till hands. Detta kan vara i form av att vara rastvakt på elevernas raster. Många skolor använder sig av den tekniken men eleverna tycker enligt Skolverkets undersökning att de som är rastvakter inte sköter sin uppgift. Lärarna bör interagera med eleverna mer än vad många gör. Eleverna anser att lärarna enbart står på samma ställe där de inte uppmärksammar det som sker på skolgården. Eleverna anser även att

lärare generellt borde våga agera mera på situationer som uppstår även om det är en situation där läraren känner sig osäker (Skolverket, 2003).

I februari 2007 initierade regeringen ett arbete för att hitta beprövade metoder för förebyggande arbete mot mobbning som vilar på vetenskaplig grund. Regeringen satsade då 40 miljoner kronor på detta och arbetet utförs av Myndigheten för skolutveckling. År 2010 ska detta arbete vara slutfört och de ska då:

1. Ha kartlagt och listat de metoder som är systematiskt utvärderade.
2. Ha tagit fram en utbildningsstrategi riktad till skolor och kommuner.
3. Ha utvärderat effekten av de metoder som används idag i Sverige för att alla de metoder som används i Sverige i framtiden ska vara utvärderade och kvalitetssäkrade (Regeringskansliet, 2007)

Anledningen till att regeringen valde att utföra detta är att det skett mycket få vetenskapliga utvärderingar av program som arbetar mot mobbning i Sverige. Detta leder till att man har väldigt liten kännedom om de effekter som de program som används i Sverige har idag och målet med undersökningen är att alla program som används av skolor ska vara utvärderade och kvalitetssäkrade i framtiden (Myndigheten för skolutveckling, 2008).

I Mora kommun har en undersökning av effekten av Friends arbete genomförts. Denna rapport väljer dock Myndigheten för skolutveckling i sin delrapport att bortse från då de anser att undersökningen är svagt underbyggd (Myndigheten för skolutveckling, 2007: 12). Därför anses Friends arbete inte vara tillräckligt utvärderat och undersöks alltså idag av Myndigheten för skolutveckling.

3.4 Övrig litteratur

I boken *Varför vetenskap* diskuterar författarna begreppet vetenskap och varför det är viktigt att bedriva forskning och arbeta vetenskapligt. De säger att grunden till all vetenskap är ifrågasättande och problematisering och målet med vetenskap är förståelse av världen. Vidare konstaterar författarna att vetenskapen ”är en viktig byggsten i ett demokratiskt samhälle” (Bjereld, Demker & Hinnfors, 2002:132). Detta innebär att alla bör ha tillgång till vetenskap och vetenskapliga metoder eftersom att det är en möjlighet att förbättra samhället. Detta innefattar även skolan. Det arbete som genomförs i skolan till exempel undervisning i ämnen, betygssättning och även metoder mot mobbning bör för elevernas skull byggas på en vetenskaplig grund.

Folkesson m.fl. tar i boken *Perspektiv på skolutveckling* upp flera genomförda skolprojekt. Här diskuteras fördelar med ett kollektivt lärande och pedagogiska samtal ”När man, som inom ramen för ett projekt, förfogar över regelbundet återkommande tid för samtal, hinner man utveckla tankar kring mer djupgående och långsiktiga pedagogiska frågor” (Folkesson m.fl., 2004:91).

Det är alltså mycket viktigt att man inom arbetslaget tar sig tid för pedagogiska samtal. Här menar författaren att man då inte enbart behöver fundera på det som man arbetar med för tillfället utan även framtida områden och nya tillvägagångssätt (Folkesson m.fl., 2004).

Även skolledares/rektors medverkan i arbete med projekt är mycket viktig. För att en skola ska kunna utvecklas och aktivt kunna lösa problem är samarbetet mellan rektor och lärarlag

grundläggande (Folkesson m.fl., 2004). Att rektor är deltagande i olika projekt leder oftare till att pedagogerna känner att de får stöd och trygghet i sitt arbete.

Genom att engagera sig aktivt i ett pågående projekt- och utvecklingsarbete och inte enbart överlämna arbetet och genomförandet till pedagogerna och handledarna, får även rektor möjlighet att delta i en kollektiv lärandeprocess som ger viktig kunskap för utveckling av ledarskapet (Folkesson m.fl., 2004:96).

Genom aktivt deltagande och engagemang kan även rektor vid ett pågående projekt utvecklas.

Folkesson m.fl. menar också att användandet av det skrivna ordet som ett medvetet redskap för lärande- och skolutvecklingsprocessen är centralt. Författaren menar att skrivande kan fungera på tre olika sätt under ett projekt, som reflektion, kommunikation och som dokumentation (Folkesson m.fl., 2004:101).

4. Metod

I detta avsnitt kommer vi att behandla vilka metoder som vi använt oss av för att utföra vår undersökning. Insamling av material till detta arbete bygger på intervjuer och litteraturstudier. Genom litteraturstudierna har mobbningsbegreppet och Friends undersökts. Även styrdokument, lagar och andra skrifter som är relevanta har studerats. En genomgång av vad en intervju är och vilken typ av intervjuer som vi använt oss av diskuteras.

4.1 Urval och avgränsning

Urvalet av intervjupersoner har skett både med hjälp av Friends och av oss själva. Friends gav information om två skolor som samarbetat med dem. Vi genomförde vår undersökning på en av dessa. Vi har även på egen hand sökt upp ytterligare en skola. Skolorna i fråga ligger båda i Västra Götalandsregionen. På båda skolorna har en person ur ledningsgruppen intervjuats och sedan ytterligare en person som är mer involverad i Friends arbete än övriga lärare är på skolorna. Anledningen till att vi valde att intervjua personer ur ledningsgruppen är att de spelar en stor roll i skolans arbete mot mobbning. Skälet till att vi valde att intervjua personer ur trygghetsteamerna på de undersökta skolorna är att de innehåller de lärare som är mer involverade i Friends arbete.

Friends arbete har i vår undersökning kartlagts genom intervjuer men även genom material som återfinns på deras hemsida, broschyrer som de delat ut till oss och genom att studera de teorier som stiftelsen anser sig grunda sin verksamhet på.

För att vår undersöknings omfång inte ska bli för stort har vi valt att avgränsa oss. En central avgränsning var att vi valde bort elevperspektiv på mobbning. En sådan ansats hade i sig varit ett lysande ämne för en uppsats, men vi bestämde oss för att pedagogers samt Friends syn på ämnet var det vi ville undersöka. Genom denna avgränsning blev valet av metod även tydligt, då vi anser att en kvalitativ intervjuform lämpar sig bäst för vårt syfte med undersökningen. Om vi hade valt ett elevperspektiv hade vi nått andra viktiga kunskaper såsom elevernas erfarenheter av mobbning, deras syn på skolans handlingsplan mot mobbning och hur deras verklighet har blivit efter påbörjat antimobbningsarbete.

Främsta anledningen till att vi fokuserar på pedagogers perspektiv på samarbete med Friends är att vi därigenom får möjlighet att fördjupa våra kunskaper kring arbetssätt och teori kring mobbning. Vi hoppas utveckla nya synsätt och med hjälp av uppsatsen sprida kunskaperna vidare.

4.2 Kvalitativ intervjumetod

För att samla in det material som behövs för vårt arbete har vi använt oss av respondentintervjuer. Intervjuerna var av typen samtalsintervju som beskrivs i boken *Metodpraktikan* (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud 2002). En samtalsintervju är en kvalitativ metod där man undersöker de åsikter den eller de personer som intervjuas innehar. När det gäller respondentundersökningar så finns det två olika varianter och välja mellan. Man kan välja att arbeta med samtalsintervjuer eller frågeundersökningar. Vi har valt samtalsintervjuer då vi ville se vilka tankar och åsikter som var person har när det gäller mobbning. En frågeundersökning är mer standardiserad och ger mindre utrymme till tankar och improvisation (Esaiasson m.fl., 2002). Vi utformade en intervjuguide som vi använde som hjälp men om det var någonting intressant som kom upp var det inga problem att följa upp det. För

oss har det varit mer lämpligt att låta intervjupersonens tankegångar löpa vidare så att vi inte tvingas avbryta det som sägs. Intervjuerna har skett på olika sätt. På en av skolorna intervjuades två personer samtidigt vilket innebär att vi genomfört en typ av gruppintervju. Övriga intervjuer har genomförts enskilt och samtliga intervjuer har spelats in och transkriberats.

För att kvaliteten skulle bli så bra som möjligt av de intervjuer som skulle genomföras så inledde vi med en pilotintervju där vi utförde intervjun med en lärare på en skola som inte i övrigt är involverad i vår undersökning. Denna intervju tog cirka tjugo minuter och spelades inte in eftersom att vi inte ansåg att det var väsentligt. Pilotintervjun gav oss anledning till att strukturera om frågorna så att ordningsföljden skulle fungera bättre och stämma överens med det som diskuterades. Dessutom fick vi komplettera intervjuguiden med några frågor som vi kände saknades i det läget.

4.3 Presentation av skolorna

Skola A är en f-4 skola som ligger i centrala Göteborg. Skolan startade ett samarbete med Friends under höstterminen 2007. På skolan finns sammanlagt 115 elever och det arbetar cirka 20 pedagoger på skolan.

Skola B är en f-9 skola som ligger i en kommun i norra delen av Västra Götalandsregionen. Skolan är uppdelad i två delar. Denna undersökning inriktar sig på delen som består av årskurs f-6 där arbetet med Friends grundpaket genomförs. På denna del av skolan finns ungefär 170 elever och åtta lärare. Den andra delen av skolan består av 7-9 och all personal och alla elever som ingår i denna del finns i en byggnad som är skiljd från f-6 delen. Detta innebär att eleverna som går i årskurserna f-6 och eleverna som går i årskurserna 7-9 inte kommer i kontakt med varandra i lika hög utsträckning som om de hade befunnit sig i en och samma byggnad. Skolan har arbetat med Friends grundpaket sedan höstterminen 2007.

4.4 Genomförande

Efter att intervjuguiden färdigställts och tider bokats för intervju så genomfördes de under en veckas tid. Intervjuerna genomfördes på de ställen som intervjupersonerna valde ut eftersom att vi ville underlätta för dem. Vår förhoppning var att de skulle ha tillgång till något rum där vi kunde genomföra intervjuerna utan störningsmoment vilket även gavs möjlighet till. Intervjuerna har hela tiden genomförts med en av oss som intervjuledare medan den andre tog anteckningar. Intervjuledare och antecknare har därmed också varierat under samtliga intervjuer.

Intervju ett genomfördes med en person från Friends (IP1). Denna person arbetar på Friends sedan två år tillbaka. Intervjun genomfördes i ett sammanträdesrum på intervjupersonens arbetsplats. Inga störningsmoment förekom och stämningen var avslappnad. Intervjun tog ungefär 35 minuter. Intervju två genomfördes med ytterligare en person från Friends (IP2) och tog ungefär 30 minuter. Intervjun skedde i ett sammanträdesrum på personens arbete och det förekom inga störningsmoment. Intervju tre genomfördes i ett personalrum på skola A. Två personer intervjuades (IP3 respektive IP4) samtidigt och intervjun tog ungefär 40 minuter. IP3 är rektor för skolan och IP4 ingår i trygghetsteamet. Intervju fyra genomfördes på skola B med en person (IP5) i ett konferensrum utan störningsmoment. Personen ifråga ingår i trygghetsteamet på skolan som arbetar med många olika projekt, bland annat Friends. Intervjun tog cirka 30 minuter. Den sjätte och sista intervjun genomfördes med rektor (IP6) för rektorsområdet där skola B ingår. Intervjun genomfördes i personalrummet och några få

störningsmoment förekom men i övrigt förflöt intervjun på ett bra sätt. Intervjun tog exklusive störningsmoment ungefär 35 minuter.

4.5 Analys

Det är viktigt att veta hur hantering av intervjumaterial bör ske. Det finns enligt Steinar Kvale ett flertal metoder att välja mellan. Men det är viktigt att ha i åtanke att "[a]nalystekniken är ett verktyg, som är nyttig för vissa syften, relevant för vissa typer av intervjuer och lämplig för vissa forskare. Den centrala analysuppgiften ligger dock kvar hos forskaren" (Kvale, 1997:170). Innan analysen genomfördes så transkriberades alla intervjuer för att enklare och tydligare kunna se vad intervjupersonerna sagt.

Kvale (1997) beskriver ett flertal olika analysmetoder för hantering av intervjumaterial. Vi har valt Ad hoc som är en av de metoder Kvale diskuterar. Ad hoc är en metod som används frekvent och innebär att man inte använder sig av en standardmetod utan skiftar mellan metoder och väljer den som passar bäst. Man kan till exempel lägga märke till mönster, skapa kontraster och göra jämförelser vid analys. Detta gör man för att se alla delar som är involverade (Kvale, 1997).

4.6 Etiskt förhållningssätt

Vid en kvalitativ undersökning som den vi genomfört finns specifika etiska riktlinjer att förhålla sig till. Beroende på om ämnesinnehållet i undersökningen är av känslig eller mer ytlig karaktär är kravet på de etiska riktlinjerna mer eller mindre centrala vid olika undersökningar.

I boken *Vetenskapsteori för lärare* tar Christer Stensmo upp vikten av att en studie följer vetenskapsrådets etiska kod. Denna kod uttrycker fyra krav för att en undersökning ska genomföras utifrån ett genomarbetat individskydd för respondenterna:

1. Information
 2. Samtycke
 3. Konfidentialitet
 4. Nyttjande
- (Stensmo, 2002:27)

Vi valde att vara mycket noga med att berätta för respondenterna om deras roll i undersökningen. Vi informerade om att deltagandet var helt på frivillig grund och att de, om de ville, kunde avbryta sin medverkan.

Då vår undersökning omfattar vuxna människors erfarenheter och kunskaper krävs inget samtycke från någon annan part. Det till skillnad från om vi hade genomfört vår undersökning med respondenter under 16 år, då målsmans samtycke är ett krav.

Vi har i undersökningen valt att låta respondenterna vara anonyma. I undersökningen framgår dock att några av intervjupersonerna arbetar i stiftelsen Friends. Att skriva stiftelsens namn, även fast respondenternas identitet möjligtvis teoretiskt skulle kunna röjas ser vi dock som nödvändigt. Detta då vårt syfte med uppsatsen bygger specifikt på Friends arbete mot mobbning i skolan. Vi diskuterade situationen med respondenterna från Friends som gav oss sitt medgivande. Det kan även påpekas att informationen i undersökningen inte är av känslig karaktär vilket bör minska kravet på just konfidentialiteten.

Vi informerade våra intervjupersoner om att det insamlade materialet enbart kommer att användas i ett forskningssyfte. Det digitalt inbandade sparas under en tid av oss och kommer aldrig att nyttjas i ett kommersiellt syfte.

4.7 Reflektion

När det gäller intervjuer så finns det alltid en risk för att den person som intervjuas anpassar sina svar efter den person som intervjuar. Detta kallas intervjuareffekten och vi har varit medvetna om detta under genomförandet av intervjuerna (Esaiasson m.fl. 2002: 293).

Under den ena intervjun som vi genomförde intervjuades två personer samtidigt. Vi tror att det hade varit mer givande att intervju dessa enskilt men på grund av tidsbrist från deras sida var det tyvärr inte genomförbart. Med stor sannolikhet har deras svar blivit påverkade av varandras närvaro vid intervjun och detta är någonting som vi måste ta hänsyn till. På skola A intervjuades rektorn och en lärare samtidigt. Då det föreligger en ojämn beroendeställning kan lärarens delaktighet ha påverkats.

Efter förfrågan sände vi ut våra intervjufrågor till rektorn på Skola B innan intervjun genomfördes. Intervjupersonen ville ha möjlighet att förbereda sig för att kunna ge mer fylliga svar och lättare kunna delge sina tankegångar. Nackdelen kan möjligtvis ha blivit att svaren blev mindre spontana och därmed kanske tillrättalagda. Vi menar dock att fördelarna med detta tillvägagångssätt överväger nackdelarna i detta fall.

4.8 Undersökningens tillförlitlighet

I undersökningen har vi i mesta möjliga mån försökt att ha en hög tillförlitlighet. En undersöknings tillförlitlighet är uppbyggd kring begreppen validitet, generaliserbarhet och reliabilitet. I *Metodpraktikan* skriver Esaiasson m.fl. att begreppet validitet traditionellt brukar definieras på tre vis:

1. Överensstämmelse med teoretisk definition och operationell indikator
 2. Frånvaro av systematiska fel
 3. Att vi mäter det vi påstår att vi mäter
- (Esaiasson, 2007:63)

Dessa kategoriseringar kan grupperas så att definition 1 och 2 tillsammans formar "begreppsvaliditet" medan definition 3 kallas "Resultatvaliditet". Esaiasson m.fl. pekar även på att validitet kan delas in i kategorierna intern- och extern validitet. Den första av dessa två kategorier ämnar påvisa hur giltiga slutsatserna för undersökningen är. Den andra kategorin avser i hur stor grad slutsatserna kan generaliseras till en större och mer relevant population (Esaiasson, 2007:64)

Vi anser att begreppsvaliditeten för vår undersökning är god. Detta då genomförandet av undersökningen är uppbyggd utifrån ett tydligt formulerat syfte och till det relevanta frågeställningar. Förhållandet mellan intervjuernas forskningsfrågor och våra övergripande frågeställningar anser vi vara tydligt och korrekt. Vi anser att våra intervjufrågor besvarar de övergripande frågeställningarna och i förlängningen även syftet för undersökningen. Således överensstämmer den teoretiska definitionen med den operationella indikatorn.

Vi valde att utföra intervjuförloppet tillsammans då tolkningen av det insamlade materialet tenderar att bli mer korrekt om två forskare finns närvarande för att uppfatta språkliga nyanser såsom kroppsspråk, ironi och tonfall. Möjligheten att ställa viktiga oförberedda följdfrågor torde öka om två forskare närvarar vid en intervju. Samtidigt finns även en tänkbar nackdel – att respondenten känner sig obekvämt att intervjuas av två personer.

För att minimera osystematiska fel i undersökningen sökte vi efter en avskild plats vid genomförandet av intervjuerna. Vid varje intervjutillfälle gjorde vi även initialt en provinspelning så att det inte skulle vara några problem med ljudnivån vid den digitala inbandningen. När vi försäkrat oss om att inspelningen fungerat korrekt påbörjades intervjuerna.

För att minimera systematiska fel genomförde vi en pilotintervju. Här fick vi kunskap om vilka intervjufrågor som behövdes korrigeras samt vilka intervjufrågor som behövdes tas bort eller läggas till i intervjuprotokollet. Vi har dessutom ansträngt oss för att genomföra intervjuerna på ett så forskningsmässigt korrekt sätt som möjligt, där vi undvikit att ställa ledande frågor. Dessa aspekter talar för att vi har undvikit vanligt förekommande osystematiska och systematiska fel i undersökningar av denna typ.

Därmed anser vi att begreppsvaliditeten för uppsatsen är god. Vi anser även att våra intervjufrågor svarar mot vårt syfte och huvudsakliga frågeställningar vilket visar att vi faktiskt mäter det vi påstår oss mäta. Reliabiliteten för undersökningen bör därför ses som hög.

Då vi tillsammans har genomfört intervjuerna, analysen av resultatet och diskuterat våra åsikter/tankar kring det insamlade materialet anser vi att våra resultat och vår analys har hög validitet. Vi anser att en likadan studie med samma respondenter skulle visa samma resultat som vi presenterar. Den interna validiteten är därför god.

Den externa validiteten är mer komplex att dra slutsatser kring. Huruvida våra resultat kan generaliseras på en större population anser vi inte kunna styrkas. Detta då vår undersökning är av en kvalitativ natur, där generaliserbara resultat inte är centralt värdefulla. Vi är dock hoppfulla om att den kan ge en fingervisning om hur tankar, resultat och tillvägagångssätt *kan* se ut på skolor som samarbetar med Friends. I boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* talar Steinar Kvale om en analytisk generalisering där en bedömning görs i vilken utsträckning en studie kan ge vägledning för vad som kommer att ske vid en liknande situation inom samma undersökta område (Kvale, 1997:210).

4.9 Arbete med resultatkapitel

Efter intervjuerna satte vi oss tillsammans och transkriberade det insamlade materialet. För att inte gå miste om viktig information i intervjuerna valde vi att transkribera allt material, det vill säga även svaren på de frågor som inte hade en direkt anknytning till våra övergripande frågeställningar. Detta då faktum är att vid en kvalitativ intervju kan intressanta uttalanden förekomma vid andra tillfällen än där man förväntar sig det.

Sedan strukturerade vi kapitlet utifrån våra övergripande frågeställningar och samlade citat från våra intervjupersoner för att kunna besvara vårt syfte. Dessa sammanställdes sedan i en flytande text som en resultatpresentation.

5. Resultat

I detta kapitel presenteras resultaten från våra intervjuer. Resultaten kommer att redovisas genom att de olika frågeställningarna behandlas i tur och ordning. Detta följs av en sammanfattning av våra resultat.

5.1 Hur arbetar Friends?

Friends arbetar förebyggande mot mobbning och kränkande behandling. Friends organiserar sitt arbete utifrån tre moment, utbildning av personalen, av eleverna samt föräldrarna. Därefter återkommer man vid förfrågan för uppföljning, utvärdering samt vidareutbildning.

Intervjuperson ett från Friends menar att de själva aldrig hör av sig till skolor utan att skolorna får ta kontakt för ett samarbete: ”vi ringer aldrig upp någon skola utan de får ringa oss. De kontakter oss, fast det vanligaste är att man bara får information via telefon” (IP1). Härigenom får skolorna möjlighet att få en uppfattning om Friends arbete innan de väljer att ta in dem. Samma intervjuperson menar vidare att skolor ibland väljer att ta in Friends i någon timme för att presentera sitt arbete för skolledningen. ”Det är jätteviktigt att få med sig ledningen för prioriterar inte dem det här arbetet går det oftast inte bra” (IP1).

Det första momentet på skolorna utgörs av att Friends utbildar personalen under ca fyra timmar.

En skola går igenom ett grundpaket för att bli en Friendsskola. I det ingår en fyra timmars personalutbildning där vi tar upp grunderna kring vad mobbning och diskriminering är, samt hur man kan upptäcka det och förebygga det. Vi lägger också grunden för ett fungerande kompisstödjärke på skolan”(IP2).

Intervjuperson två menar att personalen har en viktig roll och fungerar som förebilder för eleverna. Vid personalutbildningen förnyas kunskaper om mobbning samt läggs en gemensam grund för mobbningsarbetet. Genom pedagogers agerande kan mobbning både förebyggas och uppmuntras. Intervjuperson två menar att många lärare är osäkra och inte vet hur de ska arbeta, detta då definitionerna av mobbning är mycket varierande samt att det ofta förekommer även i lärarrummet. Intervjupersonerna från Friends pekar på att utbildningen även syftar till att skapa ett gemensamt ställningstagande och en positiv värdegrund. Samtidigt informeras pedagogerna om hur ett aktivt elevengagemang kan bidra till långsiktigt förebyggande mobbningsarbete. Vid detta tillfälle utbildas också vuxengruppen som ska leda arbetet på skolan.

Vi träffar också trygghetsteamet som är de vuxna som har möten tillsammans med kompisstödarna och går igenom vad vi gjort under dagen. Vi ger också trygghetsteamet tips och råd hur de kan arbeta vidare (IP2).

Trygghetsteamet skall fungera som stöd till kompisstödarna och vara utbildade i hur mobbning kan stoppas. Denna grupp är ansvarig för att göra något åt mobbning som upptäcks och stoppa det. Gruppen ska innehålla minst fyra av personalen och ska träffas regelbundet under läsåret, själva samt med kompisstödarna. Friends arbetar dock inte med hjälp vid ”akuta” fall av mobbning enligt intervjuperson ett och två.

Vi har helt enkelt valt att inrikta våra resurser på att arbeta förebyggande för att få igång ett långsiktigt tänkande. Om man får igång ett bra förebyggande arbete på skolan så blir det också färre akuta fall. Vi finns alltid till hands för rådgivning via telefon och mail om skolor behöver hjälp och kan hänvisa dem vidare till exempel till kommunen eller barn- och elevombudsmannen. Skolan kan också ta in en trygghetsteamutbildning som går igenom flera samtalstekniker som man kan använda sig av i akuta fall (IP2).

Det andra momentet inleds med en *elevföreställning* i form av ett rollspel eller en monolog som har som mål att väcka känslor, påvisa fördomar samt skapa en gemensam värdegrund för hela skolan.

Alla elever på skolan får se nivåanpassade teaterföreställningar som tar upp mobbning och väcker tankar och känslor. Efter teaterföreställningen diskuterar klassläraren tillsammans med sin klass utifrån ett handledningsmaterial som de fått på personalutbildningen (IP2).

Föreställningen följs upp av en *klassdiskussion* där även de två *kompisstödjarna* utses.

Efter teaterföreställningarna som alla elever får se, har de en diskussion i klassen om vad de sett och vad det innebär att vara en kompisstödjare. Sedan väljer eleverna anonymt två stycken kompisstödjare i klassen genom att skriva namn och en motivering varför de tycker att just de här två personerna ska bli kompisstödjare. Ansvarig lärare räknar rösterna och frågar sedan enskilt de elever som fått flest röster om de vill bli kompisstödjare. Vill de inte frågar de nästa person i ordningen. Sedan presenteras kompisstödjarna för klassen (IP2).

Intervjupersonen två från Friends menar att läraren ska förklara tydligt vad det innebär att vara kompisstödjare. Kompisstödjarna utbildas därefter under en heldag. Denna utbildning är olika för olika åldrar. I förskoleklassen karaktäriseras Friends lektion av lek och teaterövningar. Kompisstödjarna får chans att prata om sina känslor kring utanförskap och lär sig förstå vad en kompisstödjare är.

För årskurs tre till nio så innebär utbildningen en heldag då man både informerar och får kompisstödjarna att skapa en bättre sammanhållning sinsemellan. Man arbetar med värderingsövningar, rollspel samt känslouvisualiseringar. Detta syftar till att kompisstödjarna ska tänka igenom sina egna åsikter och skapa motivation för arbetet. Man avslutar dagen med en konkret planering för hur kompisstödjarna ska jobba mot mobbning. Som uppföljning är det bra om de berättar för sin respektive klass vad de har gjort och hur de ska arbeta. Friends menar att arbetet blir effektivare ju fler som engagerar sig.

För gymnasiet innebär kompisstödjarutbildningen att de engagerade eleverna får kunskaper kring kränkande behandling, träning i konflikthantering och förståelse kring gruppdyamik. Hur man jobbar mer konkret är specifikt för varje skola då såväl storlek som organisation spelar in. På gymnasiet kallas kompisstödjare för elevombud.

Oavsett ålder skriver alla kompisstödjare under ett intyg att de gått med på att jobba mot mobbning. Detta intyg innebär också tystnadsplikt gentemot andra skolkamrater, anmälningsskyldighet och att man föregår med ett gott exempel. Med jämna mellanrum träffas sedan kompisstödjarna. Friends rekommenderar möten varannan vecka och minst en gång i månaden i mindre grupper. Intervjuperson två på Friends säger att:

Man kan arbeta förebyggande på olika plan och på ett plan kan alla göra det varje dag. Genom att säga "hej", se varandra, hålla upp dörren till den som kommer bakom, ta ställning i situationer när någon blir kränkt, lära känna varandra genom övningar, diskutera genom värderingsövningar och så vidare. Sedan rekommenderar vi att kompisstödjarna har möten tillsammans med vuxenteamet mellan varannan vecka till en gång i månaden.

Här pratar man igenom händelser och situationer och stöttar varandra i arbetet. Man tar också upp om något behöver förändras och om mobbning konstaterats så ska vuxengruppen omedelbart ingripa. Man diskuterar också förebyggande arbete samt positiva saker på skolan.

Minst en vuxen skall närvara vid mötena på åldersspår upp till nian. Man för under varje möte också protokoll för att kunna följa utveckling och händelseförlopp.

Det tredje momentet utgörs av utbildning av *föräldrar*. Det sker kvällstid och syftar till att engagera dem i skolans arbete mot mobbning och kränkningar. Intervjuperson två från Friends menar att föräldrar är resurser för skolan och är en viktig del i arbetet.

Skolorna kan välja att ta in återträffar med kompisstödarna och trygghetsteamet där vi kommer tillbaka och utvärderar hur det gått sedan sist och sätter upp nya mål. Vi ger dem djupare kunskap och peppar dem att arbeta vidare. Skolan kan också välja att ta in en personalutbildning steg två och teaterföreställningar steg två. Som Friendsskola får de tillgång till fler sidor på hemsidan där de kan få ännu mer tips och råd. De kan också maila eller ringa och när som helst för att få tips och råd (IP2).

5.2 Hur har Friendsprojektet genomförts på olika skolor?

Samarbetet med Friends på de båda undersökta skolorna är i huvudsak genomfört som beskrivits ovan. Friends projektet har initierats med ett personalmöte, en elevföreställning och kamratstödjarutbildning. Sedan har föräldrar utbildats. Intervjuperson fem och sex säger att Friendsprojektet inleddes på skola B genom att alla lärare och elever fick en miniutbildning i vad mobbning är, hur det känns att drabbas och hur man kan arbeta tillsammans för att ändra på det negativa mönstret.

Vi hade en fyra timmars kvällsutbildning, för samtliga där man talade om vad Friends var för något. Sen var det grupputbildning och klassutbildning för eleverna och en heldag för de som skulle bli kamratstödare (IP5).

Till båda skolorna skickade Friends ut en person för att hålla i den inledande personalutbildningen. Sedan när eleverna hade sin utbildningsdag anslöt ytterligare en person från Friends. Bland annat spelade de två tillsammans teater för eleverna. Intervjuperson fem på skola B berättar:

Jag tyckte att de var jätteduktiga; det var två tjejer här i musiksalen som spelade upp en pjäs. Det var ganska tydliga roller, det var en som blev mobbad och en som var utanför. Det var bra, de kunde lägga nivån så barnen förstod. (IP5)

Varje klass röstade fram några elever till att bli kamratstödare. De verkar aktivt för att förbättra skolmiljön för samtliga elever. Kamratstödarna samarbetar med ett elevvårdsteam som på skola B består av tre pedagoger. Elevvårdsteamet och kamratstödarna ska tillsammans på gemensamma möten komma fram till hur man ska utveckla arbetet samt hur antimobbningsarbetet har gått. ”Vi skulle väl vilja ha möte med kompisstödarna oftare än vi haft, Friends rekommenderar varannan eller var tredje vecka och det har det väl inte blivit direkt” (IP5). Liknande menar intervjuperson sex:

Ja det var jättetrött där i november, december, det hände inte speciellt mycket och då samlade jag de i trygghetsteamet och sa att nu måste vi hitta en rutin för det här. Nu har det ju varit ett par träffar och tanken är ju att det ska vara var tredje eller fjärde vecka som man träffas i alla fall (IP6).

På dessa möten kan man exempelvis ta upp vad eleverna har sett och hört under den senaste tiden. Respondenterna på skola B menar att eleverna kan ta med sig nya värderingsövningar att utföra i klassrummet vilket gör att klasskamraterna får större tillit till arbetet. De menar att kamratstödarnas status därigenom höjs på skolan.

Vidare menar intervjupersonerna på skola B att det finns en tanke att fortsätta med de framröstade kamratstödarna.

De som är valda kommer att få fortsätta, sexorna försvinner ju och nya treor kommer till hösten. Då har vi beställt ett uppföljningsmöte från Friends, så kommer de att komma hit och jobba med det teamet och kompisstödarna. Det blir en genomgång för de nya och en repetition för de gamla kompisstödarna (IP3).

Till skillnad från skola B så berättar intervjuperson tre på skola A att de tänker byta ut de valda kamratstödarna redan efter en termin, så att så många elever som möjligt får chansen att pröva. Intervjupersonen menar ”det handlar ju lite om att bygga upp mod och kraft hos barnen” (IP3).

På skola A initierade Friends samarbetet med att pedagogerna fick arbeta med värderingsövningar för att på så vis få en bild av deras egna tankar och fördomar. Tidigare var det endast eleverna som hade arbetat med värderingsövningar. Denna förändring anser båda respondenterna på skola A vara mycket givande och bra. En av intervjupersonerna på skola B berättade att de valde just Friends efter att några pedagoger på skolan sett Friends reklamfilm på TV. Intervjuperson sex klargjorde att skolan sedan lång tid tillbaka arbetat med antimobbning. Den största skillnaden med Friends projektet var att fokus hamnade mer på eleverna i och med arbetet med ”Kamratstödare”.

För att sänka kostnaden valde skola B att gå ihop med en annan skola i området. Personalutbildningen hölls för de båda skolorna gemensamt. Detta var något som uppfattades som både positivt och negativt. Det som var bra för skola B var att kostnaden för Friends samarbetet blev lägre. Mindre bra var att intervjuperson sex kände att skola B tog allt initiativ till samarbetet vilket kändes påfrestande och krävande.

5.3 Vad bygger Friends sitt arbete på? Vilka teorier stödjer sig Friends på?

En av intervjupersonerna från Friends pekar på att en av organisationens brister är att man inte har en central, gemensam teoretisk grund. Istället försöker man samla så många olika teorier och metoder för konflikthantering som möjligt. Respondenten berättar att det finns några författare som man inom Friends värdesätter högt: ”Marie Wrethander-Bliding försöker vi få in, alltså hennes tänk gillar vi väldigt mycket. Nu när jag läste hennes bok så kände jag att hennes idéer ska vi lägga mer energi på” (IP1).

Det finns andra författare som man inom Friends återkommer oftare än andra. Intervjuperson ett nämner bland annat Dan Olweus, Gunnar Höistad och Björn Lindell. Samma person säger att Friends har samlat en stor mängd böcker inom ämnet i ett bibliotek varifrån idéer och metoder hämtas för att omsättas på skolor ute i landet. Friends stödjer också sitt arbete på flera grundläggande lagar och förordningar såsom de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barnets rättigheter. När man jobbar i skolan mot mobbning är bland annat artikel 26 i barnkonventionen, som innehåller grundläggande delar om barns rättigheter till utbildning, viktig.

Intervjuperson två från Friends berättar att Friends grundidé har att göra mer med grundaren Sara Dambers tankar. ”Friends lutar sig i grunden inte mot någon enskild teori utan konceptet har tagit sin grund i det inifrånperspektiv som Friends grundare Sara Damber har” (IP2). Med detta menar intervjuperson två att Sara Damber själv blivit mobbad och har därmed ett

inifrånperspektiv. Vidare menar intervjupersonen att Friends står på två ben. Det ena är kompisstödjararbetet och det andra är vuxenansvaret. Kompisstöjdjardelen bygger på att medvetenhet och ett aktivt ansvar hos alla i en grupp kan göra en stor positiv skillnad för en person utsatt för mobbning.

När Friends diskuterat detta genom åren så har bakgrunden varit tämligen allmänt vedertagna socialpsykologiska teorier kring vi/de-tänkande, fördomar, konformitet, gruppsyckmekanismer och så vidare” (IP2).

Intervjupersonen ett och två menar alltså att Friends arbete med kompisstödjare grundas på ett flertal vedertagna teorier. Utbildningen av kompisstödjare har också fått inslag av konfliktlösning och behovstänkande då flera av Friends anställda gått kurser i *NVC, Non Violent Communication*. De säger dock att de inte fokuserar sin verksamhet på konfliktlösning och att det därför inte finns någon konfliktlösningsteori i deras grundarbete.

Gällande vuxenansvaret har ansatsen hämtats från ledarskapsteorier samt främst från de föreskrifter som finns i de styrdokument som reglerar skolans vardag i synnerhet från läroplan och skollag.

Intervjupersonerna från Friends säger vidare att de ständigt håller sig uppdaterade genom att lägga ner mycket tid på att granska nya rapporter från Skolverket, BRIS och Rädda Barnen. Sedan är målet att verkställa det innehållet i dessa rapporter när det är något som är Friends antimobbningsarbete till gagn.

5.4 Kan skolorna som undersökts skönja några resultat av Friends arbete?

Eftersom båda skolorna som ingått i denna undersökning arbetat kontinuerligt under en längre period med förebyggande arbete mot mobbning och enbart varit i kontakt med Friends under en kortare tid så säger samtliga intervjupersoner på de två skolorna att det är svårt att se någon förändring. Men intervjupersonerna från skola B säger att efter det arbete som de initierade för ett antal år sedan kan resultat börja skönjas idag. Detta arbete involverar dock inte Friends utan bygger på andra metoder. Även skola A har arbetat under ett par års tid med liknande projekt som gett resultat och de ser samarbetet med Friends som en fortsättning på det arbete de utfört. På grund av att projektet inte pågått under längre tid tycker intervjupersonen tre på skola A att:

Det är svårt att säga om vi kan se något resultat, det här är ju en process. Kanske om något år när man känner att man har kommit in i det och har blivit utsatt för olika situationer, då tror jag kanske att man kan göra en utvärdering (IP3).

Intervjupersonerna från båda skolorna menar att för att resultatet av Friends arbete på en skola ska kunna gå att urskilja krävs det troligtvis ett par års kontinuerligt arbete.

Enligt alla intervjupersonerna från skolorna och från Friends är en effekt av arbete mot bland annat mobbning att skolan generellt blir lugnare. Eleverna känner sig tryggare i skolan och stämningen blir behagligare. Men intervjupersonerna från skolorna pekar inte i det här fallet ut Friends arbete som en del i det hela då det löpt under så kort tid. Intervjupersonen sex poängterar att:

Friends inte är en universal lösning utan det gäller att bygga många tårtbitar för att få till att pedagogerna på skolan är ledare och att de vågar ta ledarrollen, vågar säga ifrån och vara goda ledare i sina klassrum och goda pedagoger för att skapa trygga lärandemiljöer. [Att skapa ett

gott] förhållningssätt där attityden till elever är jätteviktigt och till föräldrar för att det vi skapar här är så mycket större än att göra kamratstödjarinsatser (IP6).

Men intervjupersonerna från skola B tror även att Friends arbete i framtiden kommer att vara en del av det resultat man förmodligen kommer att se då. Intervjupersonerna på skola A säger att detta var ett nytt sätt att arbeta på då inte bara barnen involveras utan även vuxna och de tror att de i framtiden kommer att kunna se effekter av sitt samarbete med Friends.

När ett grundpaket från Friends initieras på en skola pekar samtliga intervjupersonerna på de två skolorna på en direkt effekt av Friends arbete. Intervjupersonerna från skola B säger att eleverna uppskattade det som utfördes under de tre dagarna som detta arbete löper över mycket och att Friends har startat en tankegång hos alla på skolan såväl elever som lärare och övrig personal. Dessutom säger intervjupersonerna från skola B att det Friends gjorde upplevdes väldigt starkt av dem som medverkade eftersom att man ”engageras känslomässigt också” (IP6). Eleverna på skola B var enligt intervjuperson fem och sex även väldigt engagerade och tyckte att det var mycket givande. På skola A tyckte eleverna enligt intervjuperson tre och fyra också att utbildningen var väldigt bra och intressant och intervjupersonerna tror att Friends arbete väckte en annan förståelse för situationer kring mobbning och kränkande behandling. Båda skolorna ser med andra ord en direkt effekt av Friends arbete hos både personal och elever som är främst positiv.

För skolorna som anlitat Friends har en positiv del i det hela varit att alla arbetar mot samma mål enligt intervjupersonerna. Tidigare har lärare på samma skola arbetat med flera olika metoder och det är då svårt att enas i arbetet för att förebygga mobbning. Intervjupersonerna från båda skolorna känner idag att alla arbetar mot samma mål. Intervjuperson tre säger att det finns en trygghet i att välja att samarbeta med Friends då:

det är lättare när hela vårt arbetslag jobbar med ett projekt, för innan blev det lite så att man jobbade med lite olika. Någon jobbade med EQ pärmen, någon med stegvis. Det hindrar ju inte att man gör det också men det är bra att ha någonting att samlas kring som alla känner till så att man jobbar ungefär lika (IP3).

Även eleverna är engagerade att arbeta mot samma mål liksom också all övrig personal på skolan och alla föräldrar enligt intervjuperson tre.

5.5 Uppnår Friends sina mål? Finns det delar som Friend behöver utveckla?

Från Friends berättar intervjuperson ett att de kontinuerligt får höra positiv och negativ respons när de befinner sig ute på skolor via elever, lärare, föräldrar och övrig personal. Samma intervjuperson säger även att de får respons via företag som sponsrar Friends där personalen har barn i skolor som arbetar med Friends. Denna form av respons använder de sig sedan av för att utveckla det de gör åt olika håll för att förbättras.

Enligt personerna som intervjuats på båda skolorna så följer inte Friends upp eller utvärderar det arbete som genomförts utan det är upp till varje skola att själva utvärdera arbetet. Friends själva deltar just nu för första gången i en utvärdering. Denna genomförs av Myndigheten för Skolutveckling och ska vara klar år 2010. Friends har själva inte utvärderat det arbete de gjort på annat sätt än utifrån de kommentarer som de får från elever, personal på skolor, föräldrar och andra personer som kommer i kontakt med det Friends arbetar med. Intervjuperson ett från Friends säger att de inte tycker att de ska utvärdera sig själva då det skulle ”bli lite konstigt” (IP1).

En del som Friends har fått arbeta mycket med och som fortfarande inte alltid fungerar perfekt är kompisstödjarna. Det kan enligt intervjuperson 1 från Friends handla om att eleverna på skolan att säger till en kompisstödjare att ”du måste göra det här nu för du är kompisstödjare”. Detta tror intervjuperson 1 beror på att eleverna som säger detta inte känner till vad det innebär att vara kompisstödjare. Detta problem är Friends medvetna om och arbetar med. För att motverka problemet då det kommer upp kan Friends till exempel ordna en liten miniutbildning, eller vad intervjuperson 1 kallar för reklamkampanj. Detta görs för att eleverna ska bli medvetna om vad det innebär att vara kompisstödjare.

Enligt intervjupersonerna från de båda skolorna har kompisstödjare valts ut enligt Friends modell där eleverna röstar fram de kandidater som de anser är mest lämpade för uppdraget. Hittills har skolorna inte haft några problem med kompisstödjarna och båda skolorna har olika strategier för fortsatt arbete med kompisstödjarna. Men intervjuperson 6 tycker att Friends borde satsa ”mer på utbildning för den personal som ska handhålla kamratstödjarna, ge dem lite mer extra tid kanske”. Samtidigt känner intervjuperson 6 att det arbete som Friends rekommenderar skolorna att utföra är väldigt omfattande och kräver mycket tid.

Båda skolor har på olika sätt finansierat grundkursen som de köpt in av Friends. Intervjuperson fem och sex är väldigt tydlig med att poängtera att det handlar om mycket pengar för en skola när man ska samarbeta med Friends, åtminstone för mindre skolor. Intervjuperson tre och fyra säger att skola A ville ta ett steg framåt i sitt arbete mot mobbning efter att i ett flertal år arbetet med andra metoder. Dessa metoder arbetar de fortfarande med samtidigt som de arbetar med Friends metoder. Finansieringen av Friends var möjlig genom pengar som ska användas till kompetensutveckling. Dessa pengar har bland annat tillkommit i kassan genom lärarstudenter ute på verksamhetsförlagd utbildning, VFU. Intervjuperson sex berättar att deras skola sedan en tid hade funderat på att arbeta med Friends men på grund av ekonomin så valde de att vänta. I höstas bestämde skolan sig dock för att det var dags efter att det visat sig att Rädda barnen hade möjlighet att finansiera projektet. Arbetet med Friends utfördes tillsammans med ytterligare en skola för att spara pengar. Även skola B har sedan ett par år tillbaka arbetat med olika metoder för att förebygga mobbning och kränkande behandling.

En annan punkt som intervjuerna visar på är att det finns en önskan från skolor som tar in Friends att det i grundpaketet bör ingå någon typ av uppföljning. Intervjupersonerna från Friends säger själva att de i dagsläget inte har tid med uppföljning av sitt arbete men de ska finnas tillgängliga via email, telefon och genom hemsidan för att skolorna ska kunna få den information eller respons som de behöver. Intervjuperson tre och fyra känner de att de har möjlighet att använda sig av Friends i den utsträckning de behöver genom till exempel email och genom att kunna besöka Friends kontor. Intervjuperson fem och sex däremot tycker inte att de har tillgång till Friends efter grundpaketets genomförande.

Intervjuperson ett och två från Friends säger själva att deras arbete inte är klart kopplat till någon specifik forskning eller teori utan att de tar de delar som de själva tycker passar in i sitt arbete. Det har enligt intervjuperson 1 till och med varit så att hon i efterhand funnit litteratur och forskning som passat in på Friends arbete trots att de har inte utgått från denna. Intervjupersonerna på de skolor som involverats säger olika angående vilken forskning Friends stödjer sig på. Intervjuperson tre säger att Friends under utbildningsdagarna diskuterade att de stödjer sig på Dan Olweus forskning. Intervjuperson fem och sex minns däremot inte om Friends diskuterade detta alls under utbildningen.

5.6 Sammanfattning av resultatkapitel

Friends arbetar förebyggande mot mobbning. När en skola tagit kontakt med Friends inleds ett trestegsarbete med utbildning av först personal, sedan elever och till sist föräldrar. Personalen utbildas i mobbningsarbete under fyra timmar. Eleverna initieras genom en elevföreläsning där mobbning gestaltas samt vidare genom en klassdiskussion kring kamratstödjare. Vuxenstödjarna som har hand om kamratstödjarna ska innehålla minst 4 av skolans personal samt träffas regelbundet under läsåret. Man kan sedan få efterföljande utbildning med uppföljning, utvärdering samt vidareutbildning. Friends tar själva inte kontakt med skolor angående sitt arbete.

På de undersökta skolorna har Friends projekt enligt samtliga intervjupersoner på skolorna initierats på det sätt Friends enligt intervjuperson ett och två föreskriver. Skolorna har båda fått utbildning av personal, elever samt föräldrar. På båda skolorna har den inledande personalutbildningen letts av en person från Friends. Vid elevutbildningen har två personer medverkat. Kamratstödjarna har valt ut i respektive klass på båda skolor och har sedan arbetat i ett team med vuxenstödjarna. Intervjupersonerna från skolorna menar att dessa möten har varit svåra att få till men säger att de jobbar för att få tid till arbetet. Skolorna har dock valt att arbeta olika gällande kamratstödjarna. Intervjuperson tre och fyra menar att alla elever ska få vara kamratstödjare då de anser att detta gynnar självkänslan hos dem. Intervjupersoner fem och sex säger att de kommer att ha samma kamratstödjare under hela låg- och mellanstadiet.

Friends har ingen central, gemensam teoretisk grund. Grundidén med Friends är Sara Dambers tankegångar. Friends stödjer sig också på två arbetsmetoder, kompisstödjararbetet samt vuxenansvaret. Dessa två bygger på flera olika teorier bland annat socialpsykologiska teorier kring fördomar och grupptrycksmekanismer samt ledarskapsteorier. Friends bygger även sin verksamhet på skolornas styrdokument. Friends menar dock att de håller sig uppdaterade genom rapporter från bland annat BRIS och Rädda Barnen som sedan omarbetas för att passa Friends arbete.

Skolorna som medverkat i denna undersökning har förmodligen varit engagerade i Friends metod för att förebygga mobbning under en alldeles för kort tidsperiod för att resultat av arbetet ska kunna urskiljas. Däremot kan en direkt positiv effekt av Friends arbete urskiljas då elever och personal vid starten blir engagerade, något som gör alla på skolan uppmärksamma på eventuella mobbningsituationer. Att ta in Friends ses av intervjupersonerna på skola A som en trygghet och detta medför att alla på skolan verkar mot samma mål och arbetar på samma sätt efter engagemanget med Friends.

Friends har inte utvärderat sitt arbete under den tiden som organisationen arbetat. Detta beror på att Friends inte ser det som någonting som de bör utföra. De menar att om en utvärdering ska genomföras ska det ske utifrån. En av skolorna som anlitat Friends tycker att de borde se över möjligheterna att sänka sina priser för de olika utbildningarna. Enligt skolorna borde de dessutom se över vad som ingår i priserna och kanske arbeta för att en återträff i framtiden ingår. Dessutom visar resultaten att kompisstödjarna är en del som Friends har haft problem med under sitt arbete.

6. Analys och diskussion

I detta kapitel analyseras resultatet av de kvalitativa intervjuerna med utgångspunkt från de litteraturstudier som genomförts för att kunna nå vårt syfte och besvara våra frågeställningar. I slutet av kapitlet sammanställs slutsatserna i en sammanfattning. Vi diskuterar även vårt arbetes relevans för läraryrket samt våra egna tankar kring resultat- och analyskapitlet.

6.1 Diskussion

Friends arbete riktar sig främst mot förebyggande av mobbning och kränkande behandling. De väljer att arbeta informativt genom föreläsningar, teater och värderingsövningar på de inledande mötena på skolor. Denna metod används av bland annat Dan Olweus. Hans åtgärdsprogram innehåller fyra olika delmål varav det allra första är ”Att öka medvetenheten och kunskapen om mobbningsproblem samt undanröja myter om mobbning och dess orsaker” (Olweus, 1999:47). Han menar att man behöver få fram konkret information för att minska mobbningsproblemen. Detta gör man genom att engagera alla berörda parter i arbetet. Friends utbildar lärarlaget i antimobbingsarbete under en halvdag och uppmuntrar till regelbundet arbete. De menar att lärarlaget har ett stort ansvar då det gäller att förebygga och förhindra samt att de behöver verka för en harmonisk miljö på skolan. De personer som intervjuats från Friends menar att deras arbete är svårt att få att fungera om inte alla på skolan medverkar, däribland även ledningen. Folkesson skriver i boken *Perspektiv på skolutveckling* att för att en skola ska kunna utvecklas och aktivt kunna lösa problem är samarbetet mellan rektor och lärarlag grundläggande (Folkesson m.fl., 2004). Intervjupersonerna från Friends har här samma syn som Folkesson på aktivt deltagande från huvudansvariga på skolan. Folkesson menar vidare att stöd från ledningen är nödvändigt för förbättringsarbete och att rektorns ledarskap har en central roll i alla skolprojekt.

Friends arbete förenar elevernas hela vardag genom att engagera dem såväl som deras föräldrar och deras lärare. Detta är också Olweus andra delmål i åtgärdsprogrammet. Här menar han att ett lyckat antimobbingsarbete behöver stöd från alla parter och utan föräldrar som hjälper till att övervaka och ingripa är det svårt att arbeta effektivt (Olweus, 1999). I enlighet med detta förespråkar Friends ett övergripande arbete som gäller såväl personal som elever och föräldrar. Gunilla O. Björk skriver i boken *Mobbning – en fråga om makt?* (1999) att ett steg i rätt riktning är att de vuxna i skolan vågar prata om mobbning och att de gör klart för eleverna att de kommer agera då något händer. Friends arbetar på de inledande träffarna genom att öppna upp för samtal och reflektion. Friends menar att en stabil grund på en skola utgörs av regelbundet arbete mot mobbning och att aktualisera frågan.

Hans Bengtsson och Krister Svensson tar i boken *Ansvar och sekretess* upp artikeln ”Lärare uppmuntrar mobbning” av Louise Sylwander (DN 1993-12-28). Hon menar att elevernas beteende är en spegling av lärarnas uppträdande och att lärarnas passivitet leder till en grogrund för fortsatta kränkningar elever emellan (Bengtsson & Svensson, 2002). Friends menar att då eleverna vet att det alltid finns någon som hjälper dem och som säger ifrån skapas en trygghet som i längden leder detta till mindre kränkande behandling. Björk menar att tillit till vuxna är avgörande i en mobbningssituation: ”När tilliten i systemet är låg verkar utrymmet för maktspel stort” (Björk, 1999:159). I likhet med Björk menar Friends att man inte kan arbeta enbart mot aktuell mobbning utan man måste förebygga och skapa en stabil miljö där maktspel inte behövs. Friends arbete bygger dessutom på att de alltid finns tillhands för rådgivning på telefon eller email och att de ska finnas där som en trygghet då det händer något men att det är skolan som har huvudansvaret för att arbetet fortsätter och följs upp. Friends närvaro på skolorna

begränsar sig till de inledande träffarna och vid eventuella uppföljningsmöten. Vid akuta fall hänvisar Friends skolorna bland annat till barn- och elevombudsmannen.

Friends arbetar kontinuerligt med sina kompisstödjure för att de ska få en så bra arbetsmiljö som vanligt. Skolverkets rapport från 2003 säger att elever tycker att det är för få i varje klass som verkar som kompisstödjure. Friends använder sig av två personer ur varje klass och eleverna skulle önska att det var flera så att de kan stödja varandra. Kompisstödjurena träffas kontinuerligt för att ha samtal med varandra men under övrig tid verkar alltså två i varje klass. Detta kan vara någonting som Friends kan arbeta vidare på och kanske undersöka själv på de skolor som de verkar på.

De intervjupersoner på de två skolor som undersökts i denna rapport diskuterar inga problem med kompisstödjurena. Det kan mycket väl bero på att det fungerar bra på respektive skola men det kan även vara så att tiden som förlöpt hittills är för kort för att se de problem som kan tänkas uppstå. Vad respondenterna på skolorna däremot säger att Friends bör arbeta på när det gäller kompisstödjurena är materialet. Den grupp av lärare som samarbetar med kompisstödjurena och kompisstödjurena själva får en väldigt stor uppgift att genomföra på skolan. Skolor idag har mycket att genomföra varje läsår och det kan vara svårt att hinna med att göra det som Friends rekommenderar. För att Friends verksamhet på skolor ska bli så bra som möjlig bör de kanske utveckla materialet och göra det mer konkret.

En annan del som framkommit av intervjuerna är att Friends inte grundar sig på någon specifik forskning utan väljer ut delar av det material de finner för att komponera sitt förebyggande program mot mobbning. Om detta är positivt eller negativt kan diskuteras. Att Friends inte gör detta kan tyckas vara ovetenskapligt men samtidigt finns det ingenting som talar för att deras metod fungerar mindre bra jämfört med andra metoder. Däremot diskuterar boken *Varför vetenskap?* att vetenskap är viktigt för att bygga upp det demokratiska samhället (Bjereld m.fl., 2002). Lpo 94 diskuterar demokrati i stor utsträckning och det medför att demokrati och vetenskaplighet är en del som är viktig inom skolans värld. Vetenskapen ger en chans att förbättra samhället och det är viktigt att starta i skolans värld. Dessutom är det viktigt för Friends att arbeta vetenskapligt då regeringen i framtiden kommer att höja kraven på alla metoder som används inom skolans värld för att förebygga mobbning. Myndigheten för Skolutveckling utreder nu de metoder som används i Sverige och längre fram kommer kraven på att metoderna är kartlagda och utvärderade öka.

Friends arbete med kamratstödjure och vuxengrupp bygger på flera olika modeller för antimobbningsarbete. På de undersökta skolorna har arbetet med kamratstödjure gjorts på olika vis. Enligt respondenterna från Friends kan skolorna välja själva hur de vill lägga upp arbetet. Friends kamratstödjuremodell liknar flera andra antimobbningsmetoder. Bland annat arbetar *Hassela kamratstödjuremodell* efter samma princip. Friends arbetar likt Hassela med att motverka och förebygga mobbning och för att skolan ska få en harmonisk atmosfär. (Myndigheten för skolutveckling, 2003). Friends kamratstödjuremodell har likt *Mombus* funktionen av ögon och öron för lärarna där kamratstödjurena ska gå till en vuxen om något händer. De undersökta skolorna arbetade på olika sätt med kamratstödjure. Skola A valde att byta mellan eleverna så att alla skulle få prova på att vara kamratstödjure. Skola B valde däremot att de elever som väljs ska vara hela sin skoltid. Skola A arbetssätt stämmer därigenom mer överens med *Mombus* modell där eleverna är *Mombus* i två veckors perioder. Friends menar att byte av kamratstödjure väljer skolan själv när det ska ske.

Respondenterna från Friends säger att Friends använder flera modeller för sitt arbete, bland annat nämner de att de arbetar utifrån Dan Olweus och Marie Wrethander-Bliding. Friends arbetar mycket med elevernas sociala kompetens och att eleverna själva ska kunna samtala och komma fram till lösningar. Detta arbetssätt används också i *Islandsmodellen för konfliktlösning* och *Gemensamt Bekymmer metoden* (Myndigheten för skolutveckling, 2003). Båda arbetar med elevernas relationer med varandra och att de själva ska kunna ta initiativ till att upptäcka mobbning. Likt *Lions Quest* arbetar Friends även med konflikthantering och att eleverna ska få bättre självförtroende och respekt för andra människor. Vid *Kompissamtalsmodellen*, *Bygga värdegrund* och *Livskunskap* används arbete med värderingsövningar samt samtal om fördomar och mobbning. Vid Friends inledande elevföreläsningar ska klasserna jobba med liknande åsikts- och värderingsövningar där elevernas egna uppfattningar prövas och diskuteras.

Resultatet av Friends arbete på de två skolor som deltagit i denna undersökning är än så länge svårt att urskilja. Detta kan delvis bero på att båda skolor deltagit i Friends arbete under en för kort tidsperiod. Det kan även delvis bero på att de under ett flertal år arbetat förebyggande mot mobbning. Detta kan göra att båda skolorna redan har ett väl utvecklat system för att arbeta med det vilket i sin tur leder till att resultaten kommit vid initieringen av arbetet mot mobbning och inte vid det fortsatta arbetet som Friends varit delaktiga i. Förebyggande arbete mot mobbning bör ske kontinuerligt under en längre tidsperiod på grund av att i skolan tillkommer varje läsår nya elever som inte känner till hur skolan arbetar. Det behöver även pågå över en längre period då det tar tid att implementera nya sätt att arbeta på både bland personal och bland elever. För att eleverna och lärarna ska känna sig trygga i det arbete de utför krävs en tidsarbete för att hitta det bästa sätt att arbeta på. Studier av skolor har enligt Myndigheten för skolutveckling (2003) visat att på skolor där ett förebyggande arbete sker, jämfört med skolor där det inte sker, finns mindre mobbning.

Att det krävs tid för att förebygga mobbning är inte någonting som de två skolor som vi undersökt är ensamma om att tycka. Vid jämförelse med den tid som avsätts av till exempel *Olweusprogrammet*, som introduceras och bearbetas under 18 månader, så är det lätt att förstå att dessa skolor haft väldigt kort tid på sig i sitt samarbete med Friends. Många andra program som arbetar förebyggande mot mobbning sker kontinuerligt. Vissa program bygger på att lektionstid avsätts varje vecka och att lektionen döps till det som man arbetar med till exempel *Livskunskap*. På detta sätt får eleverna ett återkommande moment som skolan visar är viktigt genom att lägga in det på schemat samtidigt som arbetet återkommer under hela skoltiden. Båda skolor startade sitt samarbete med Friends under höstterminen 2007 och egentligen inte kommit igång med sitt arbete förrän under vårterminen 2008. Lpo 94, skollagen och barn och elevskyddslagen säger alla att ingen ska behöva utsättas för mobbning eller annan kränkande behandling och att skolan ska verka för att detta ska uppfyllas.

Friends arbetar främst med förebyggande arbete mot mobbning men enligt vår undersökning har troligtvis deras arbete även en direkt effekt på lärare och elever. Eleverna involveras känslomässigt vilket kan leda till att eleverna tänker till en gång extra innan de utför någon kränkande handling. Sedan är det viktigt att arbeta vidare med övningar och annat material för att verka förebyggande. Ett annat positivt resultat som Friends arbete på skolor enligt vår undersökning för med sig är att alla som finns på skolan arbetar mot samma mål. Detta gör det enklare för pedagoger att samtala med varandra för att arbeta vidare och lösa situationer. Det gör det även enklare för eleverna då kamratstödjarna finns och eleverna vet vilka de är i fall det uppstår någon situation som de vill lösa och behöver hjälp med. Föräldrarna är också viktiga i Friends arbete. Då de involveras är det lättare för dem att veta vad skolan arbetar för och hur de själva kan bidra. När skolan arbetar mot samma mål är en av de positiva effekterna att elever

kan känna sig tryggare på skolan. Detta är viktigt enligt Lpo 94 då det är en av delarna som skolan ska arbeta för. Detta bidrar då bland annat till utvecklingen av elevernas självkänsla.

Att Friends, enligt respondenterna, inte utvärderat sitt arbete själva och inte blivit utvärderade överhuvudtaget kan ses som en brist. Myndigheten för Skolutveckling har fått i uppdrag av regeringen år 2007 att under fyra år kartlägga och utvärdera de metoder som finns för arbete med förebyggande metoder mot mobbning. Friends metod för att förebygga mobbning är delaktiga i denna undersökning och anses av Myndigheten för skolutvecklingen inte vara tillräckligt granskad för att vara en vetenskaplig metod (Myndigheterna för skolutveckling, 2007). Har en metod inte utvärderats kan det vara svårt att utveckla den. Friends har hittills arbetat med att förbättra sitt arbete genom kommentarer från personer som varit med på skolor där Friends arbete utförts. Detta är inte en vetenskapligt baserad metod och därför bör kanske Friends hitta ett system för att själva utvärdera sin verksamhet. För att i slutändan kunna nå de mål som Regeringen presenterat. Regeringens mål är att alla metoder som används i svensk skola ska vara kartlagda och utvärderade (Regeringskansliet, 2007). Om Friends inte genomför detta är det möjligt att deras metod inte längre kommer att vara accepterad. Enligt de båda skolorna kommer Friends inte komma ut och utvärdera det arbete som de genomfört hos dem utan det åligger skolorna själva att genomföra detta om så önskas. Skolorna säger även att det i grundpaketet borde ligga någon typ av återträff där Friends kommer ut för att stödja skolornas arbete när de arbetat en tid för att se om de är på rätt väg.

För skolor som väljer att anlita Friends krävs det ekonomiska resurser. Skola B nämner att de inte kunnat anlita Friends om de inte erhållit stöd utifrån. Troligtvis är situationen liknande för andra skolor i landet och detta är till nackdel för Friends utveckling. Samtidigt betalar inte skolor mer än 50 procent av den verkliga kostnaden för Friends att komma ut och det kan vara svårt att ytterligare reducera priset för skolorna. Det verkar även som om skolornas läge i Västra Götalandsregionen påverkar möjligheten till att ha bra kontakt med Friends. Skola B som ligger en bra bit ifrån Göteborg känner inte att de har kontakt med Friends i den mån som de kanske skulle önska. Eftersom skola A som ligger i centrala Göteborg inte är av samma åsikt kan möjligtvis avståndet konstateras vara den avgörande faktorn. Detta är en punkt Friends borde titta närmare på och undersöka ifall avstånd har en negativ inverkan på kontaktmöjligheter.

6.2 Slutdiskussion och slutsatser

Friends mål är att minska mobbning och att göra fler medvetna om dess förekomst samtidigt som de etablerar sig som en referensorganisation mot mobbning och annan kränkande behandling (Damber, 2003: kap 7). Att Friends metoder för att förebygga mobbning fungerar är inte utrett men troligtvis har Friends en positiv inverkan mot mobbning då många skolor anlitar dem och fortsätter att göra det även efter första gången. Friends gör troligtvis fler medvetna om mobbning och fler tar ställning mot mobbning efter deras inträde i skolan. Friends är idag en etablerad organisation som många känner till men för att kunna ta ett steg vidare bör Friends reflektera över ett flertal aspekter bland annat:

1. I vilken mån deras arbete är vetenskapligt och grundar sig på beprövad erfarenhet.
2. Om de bör införa någon typ av utvärdering av sig själva.
3. Om det är möjligt att reducera priserna så att fler skolor får möjlighet att samarbeta med Friends.

Friends säger själva att de inte har en uttalad grund att stå på utan att de bygger på flertalet olika teorier och rapporter. Detta blir tydligt då mycket av deras arbete med kamratstödjare och vuxenenheter kan härröras från flertalet av de arbetsmetoder vi tar upp. Att inte säga sig grunda sin forskning på specifika teorier utan att istället hela tiden förnya sig har både positiva och negativa aspekter. En positiv aspekt kan vara att Friends därigenom inte binder sig vid ett arbetssätt och kan välja att ta in nya aspekter för att ständigt förbättras. En negativ aspekt kan vara att Friends bygger på så många olika avsnitt att det blir svårt att tyda deras egentliga utgångspunkt. Friends hopplock av olika metoder kan även tyda på en viss osäkerhet på sin egen styrka, vilken vi anser är att förena skolor mot mobbning och kränkande behandling. Friends skulle kanske tjäna på att vara mer tydliga gentemot sin publik genom att specificera och ha en tydlig teoretisk grund att luta sig mot. Friends har genom sitt arbete chansen att nå ut till alla delar av skolvärlden och är enligt vår mening en organisation som arbetar med väldigt viktiga saker.

Att Friends skulle ha en tydlig teoretisk grund skulle inte bara de själva tjäna på utan även de skolor de kommer ut till. De skolor vi undersökt har inte haft någon bild av Friends teoretiska grund. Detta anser vi att är en negativ aspekt av Friends annars tydliga arbetsmetod. Skolorna skulle genom Friends kunna lära sig mer om olika metoder, teorier och tillvägagångssätt och därigenom inte bara förstå Friends arbete bättre utan också förstå hur de själva bäst kan utveckla sitt mobbningsarbete då Friends har slutfört sitt.

6.3 Relevans för läraryrket

Som blivande pedagoger anser vi att konflikthantering och arbete mot mobbning är viktiga delar av arbetet inom skolan. På alla arbetsplatser förekommer utanförskap, diskrimineringar och kränkningar. Detta faktum är något vi väljer att kämpa emot. Med vårt examensarbete har vi fått fördjupade kunskaper om hur några skolor arbetar mot mobbning. Dessa kunskaper bär vi med oss till framtida arbetsplatser för att påbörja och bedriva tillsammans med våra kollegor och elever.

Vi vill påpeka att de gemensamma pedagogikkurserna i dagens lärarutbildning inte innehåller konflikthantering. Detta enormt viktiga kunskapsområde finns enbart som valbar kurs för studenter som inte genomför examensarbetet under utbildningens sista termin. Detta faktum anser vi ge ytterligare stöd för varför vårt arbete har en stark relevans för oss i framtiden.

De styrdokument som finns i skolans värld diskuterar alla mobbning och annan kränkande behandling och de är eniga om att elever inte ska behöva utsättas för detta under sin skoltid. Läroplanen säger att pedagogerna på skolan ska verka för att varje elev känner sig trygg och inte blir kränkt i skolan. Med en ökad medvetenhet angående mobbning och hos lärarna och ett intensivt arbete mot mobbning kan troligtvis mer av mobbningen bekämpas.

6.4 Förslag till vidare forskning

Vi har i vår undersökning fokuserat på hur Friends projekt kan genomföras. Vi har även undersökt två skolor och hur Friendsprojektet där har gått tillväga. Att få in elevernas syn på Friends och hur de arbetar hade varit en naturlig fortsättning på vårt arbete. Att genom exempelvis enkäter undersöka spridning och åsikter kring Friends tillvägagångssätt samt genomföra en elevutvärdering anser vi hade varit mycket intressant.

Inom området förebyggande arbete mot mobbning är väldigt lite forskning gjord och detta är också en infallsvinkel som forskning skulle kunna vara inriktad mot. Det används många metoder och modeller på antimobbningsarbete i Sverige som inte utvärderats grundligt. Eftersom det kommer bli högre krav på detta i framtiden kan en vidare undersökning vara intressant att utföra.

7. Referenser och referenslista

7.1 Litteratur

- Bjereld, Ulf, Demker, Marie & Hinnfors, Jonas (2002). *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur
- Björk, O., Gunilla (1999). *Mobbning – en fråga om makt?* Lund: Studentlitteratur
- Bengtsson, Hans & Svensson, Krister (2002). *Ansvar och sekretess i förskola, skola och fritidshem*. Stockholm: Liber
- Damber, Sara (2003): *Din vän – ett handledningsmaterial mot kränkande behandling*. Stockholm (Onumrerad)
- Eriksson, Björn, Lindberg, Odd, Flygare, Erik & Daneback, Kristian (2002). *Skolan en arena för mobbning*. Kalmar: Lenanders Grafiska AB
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wöngnerud, Lena (2002). *Metodpraktikan*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB
- Folkesson, Lena red. (2004). *Perspektiv på skolutveckling*. Lund: Studentlitteratur
- Frånberg, Gun-Marie (2003). *Mobbning i Nordiska skolor*. Århus: Scanprint A/S
- Hoiby, Helle (2004). *Mobbning kan stoppas!* Borås: Sjuhäradsbygdens tryckeri AB
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Eva (2000). *Mobbad? Det har vi inte märkt!* Borås: Liber
- Lind, Eleonore (2001). *Medkompis. Medling och konflikthantering i skolan*. Jönköping: Brain Books AB
- Olweus, Dan (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar*. Berlings Skogs
- Olweus, Dan (1991). *Mobbning i skolan, vad vi vet och vad vi kan göra*. Falköping: Liber
- Rigby, Ken (1996). *Bullying in schools and what to do about it*. London: Jessica Kingsley Publishers
- Stensmo, Christer (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare - en introduktion*. Uppsala: Graf Tryckeri AB.
- Pepler, Debra, Rigby, Ken & Smith, Peter K. (2004). *Bullying in schools. How successful can interventions be?* Cambridge: University Press
- Utbildningsdepartementet (2002). *Läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94*. Västerås: Edita Västra Aros.
- Wrethander Bliding, Marie (2007). *Inneslutning och uteslutning. Barns relationsarbete i skolan*. Pozkal: Studentlitteratur

7.2 Internet

- Barnombudsmannen. *Barnkonventionen* [Elektroniskt dokument]. Tillgängligt på Internet: <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=55>
- Friends, Tillgängligt på Internet: www.friends.se. [Hämtad 2008-05-02]
- Ljungström, Karl. *Farstametoden* [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: <http://www.ordkallanpedaktiv.se/> [Hämtad 2008-05-10]

- Myndigheten för skolutveckling (2003) *Olikas lika värde* [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolutveckling.se/> [Hämtad 2008-05-10]
- Myndigheten för skolutveckling. (2007) *Granskning av utvärderingar av program mot mobbning 2007*. [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolutveckling.se/> [Hämtad 2008-05-02]
- Myndigheten för skolutveckling (2008). *Kartläggning om utvärderade program mot mobbning* [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolutveckling.se/> [Hämtad 2008-05-10]
- Myndigheten för skolutveckling. *Olweusprogrammet* [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolutveckling.se/> [Hämtad 2008-05-10]
- National Encyklopedin. Tillgängligt på Internet: www.ne.se [Hämtad 2008-05-02]
- Regeringskansliet, *De mänskliga rättigheterna* [Elektronisk version] Tillgänglig på Internet: http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?module_instance=7 [Hämtad 2008-05-02]
- Regeringskansliet 2007) *Regeringen satsar 40 miljoner mot mobbning* [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/> [Hämtad 2008-05-10]
- Skolverket (2003). *Yngre elevers attityder till skolan 2003. – Hur elever i årskurs 4-6 upplever skolan*. <http://www.skolverket.se/sb/d/150> [Hämtad 2008-05-08]
- Statens Folkhälsoinstitut. *Olweus mobbningsförebyggande program* [Elektronisk version]. Tillgängligt på Internet: <http://www.fhi.se/> [Hämtad 2008-05-10]
- Svensk Facklitteratur (2006). *Beredskap mot mobbning*. Värnamo: Fälth & Hässler <http://www.skolutveckling.se/> [Hämtad 2008-05-10]
- Sveriges Riksdag (1985). *Skollag (1985:1100)* [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: www.riksdagen.se
- Sveriges Riksdag (2006). *Barn och elevskyddslagen (2006:67)* [Elektronisk version]. Tillgänglig på Internet: www.riksdagen.se

Bilaga 1 - Intervjuguide för samtalsintervju med pedagoger

Hur ser din bakgrund ut?

Vad visste du om Friends före projektets start?

Varför valde ni att ta in Friends och hur såg det ut på skolan innan?

Hur introducerades projektet med Friends på er skola?

- Vilka moment ingick?
- Vad tyckte lärarna om dessa dagar?
- Vad tyckte eleverna om dessa dagar?
- Hur många från Friends var delaktiga/är delaktiga?

Hur har ni organiserat lärarna, är det några som är mer involverade?

Hur valdes kamratstödjare ut?

Hur har ni arbetat vidare?

- Med eget material?
- Med material från Friends?

Vart befinner ni er idag?

- Har ni arbetat mycket med projektet?
- Har ni sett någon utveckling/förbättring?

Har ni utvärderat er arbete på något sätt?

Kommer Friends att komma ut och utvärdera arbetet?

Hur ofta arbetar skolan med mobbning/Friends projektet?

- varje dag? Vecka? Månad?

Hur fungerar samarbetet med föräldrarna? Vad tycker de?

Förekommer utbildning för er pedagoger på skolan (gällande mobbningsarbetet)?

Vad kostar skolans samarbete med Friends?

- Anser du att det är väl spenderade pengar?

Kan något gällande samarbetet med Friends göra bättre?

- Negativa delar?

Vilka pedagoger på skolan är inblandade i arbetet?

- rektor?

Hur mycket tid för er pedagoger tar ett sådant mobbningsarbete?

- konferenser?
- Planeringstid
- Utvärdering
- Problematikdiskussioner?

Dokumenteras skolans arbete med mobbning/med Friends?

Bilaga 2 – Intervjuguide för samtalsintervju med representanter från Friends

Hur ser din bakgrund ut? Hur länge har du jobbat för Friends? Varför började du?

Hur introduceras Friends projektet på en skola som anlitat er? Hur ser samarbetet mellan Friends och skolan ut?

- Vilka moment ingår?
- Vad tyckte lärarna om dessa dagar?
- Vad tyckte eleverna om dessa dagar?
- Hur många från Friends är delaktiga?

Hjälper ni till vid mer ”akuta” mobbningsituationer? Om inte, varför då?

Vad för tankegångar bygger Friends sin organisation kring? Varför och vilka delar? Hur valde ni ut dessa?

Vart befinner ni er idag? Hur stort är Friends? Hur många är anställda?

Förekommer utbildning för pedagoger på skolan (gällande mobbningsarbetet)?

Hur väljs kamratstödjure ut?

Hur arbetar man på skolan vidare efter att ni varit där?

Med material från Friends? Är ni ute och handleder lärarna/eleverna fler gånger i samband?

Har ni utvärderat ert arbete på olika skolor på något sätt? Isf hur och hur ofta? Vem har genomfört det?

Vad är din uppfattning om resultaten vid era samarbeten?

Kommer Friends ut och utvärderar arbetet som skolorna utför efter introduktionsmötet?

Hur ofta rekommenderar ni att skolan ska arbeta med mobbning/Friends projektet?

- varje dag? Vecka? Månad?
- Har ni några riktlinjer för att Friends arbete ska genomföras på ett ”bra” sätt och därigenom få ett bra genomslag?

Vad kostar det att köpa Friends-paketet?

- Hur används de pengar ni får in från ert bg-konto, sponsorer, skolbetalningar osv?
- Skänker ni några pengar?

Kan något med Friends göras bättre? Ser ni någon utveckling i framtiden?

Hur många skolor arbetar Friends med totalt?

Är det något ni behöver bli bättre på?

Hur mycket tid lägger ni på varje skola?

- konferenser? Planeringstid? Utvärdering? Problematikdiskussioner?